

Міністерство освіти і науки України

Луцький національний технічний університет

(повне найменування закладу вищої освіти)

Факультет бізнесу та права

(повне найменування факультету)

Кафедра міжнародних економічних відносин

(повне найменування кафедри)

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА СТУПЕНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ «МАГІСТР»**

**ЕКОНОМІЧНА ДИПЛОМАТІЯ ЯК
ПЕРЕДУМОВА ПІДВИЩЕННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇНИ**

Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини

(шифр і назва спеціальності)

освітня програма Міжнародні економічні відносини

(назва освітньої програми)

Виконав: здобувач вищої освіти
групи МЕВМ-21
Довгун Сергій Олександрович

(підпис)

Керівник:
к.е.н., доцент
Зелінська Ольга Миколаївна

(підпис)

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«__» _____ 2023 р.
Гарант освітньої програми:
к.е.н., доцент
Зелінська Ольга Миколаївна

(підпис)

Луцьк – 2023 року

Луцький національний технічний університет

Факультет	бізнесу та права
Кафедра	міжнародних економічних відносин
Ступінь вищої освіти	другий (магістерський)
Галузь знань	29 Міжнародні відносини
Спеціальність	292 Міжнародні економічні відносини
Освітня програма	Міжнародні економічні відносини

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри міжнародних економічних відносин _____ к.е.н., доцент Олена БАУЛА
« _____ » _____ 2023 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Довгуну Сергію Олександровичу

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи Економічна дипломатія як передумова підвищення конкурентоспроможності країни

Керівник роботи к.е.н., доцент Зелінська Ольга Миколаївна

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом закладу вищої освіти від «04» січня 2023р. № 06/01-02

2. Строк подання здобувачем вищої освіти кваліфікаційної роботи «12» грудня 2023 р.

3. Вихідні дані до роботи: законодавчо-нормативні акти України та офіційні дані відповідних міжнародних організацій, дані Державної служби статистики, доповіді провідних дослідницьких центрів, вітчизняні та зарубіжні наукові джерела та періодичні видання, у сфері дипломатичної служби.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ

ЕКОНОМІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ. 1.1. Сутність та значення економічної дипломатії в

міжнародних економічних відносинах 1.2. Економічна дипломатія як елемент системи

управління зовнішньоекономічною діяльністю країни 1.3. Забезпечення національної

конкурентоспроможності засобами економічної дипломатії. РОЗДІЛ 2. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА

ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЕКОНОМІЧНОЇ

ДИПЛОМАТІЇ. 2.1 Економічна дипломатія в системі національної економічної безпеки

України 2.2. Аналіз інституційного забезпечення реалізації зовнішньоекономічного

потенціалу України. 2.3. Моделі функціонування економічної дипломатії в окремих країнах

Європейського Союзу РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА НОВОЇ ПАРАДИГМИ ЕКОНОМІЧНОЇ

ДИПЛОМАТІЇ УКРАЇНИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ. 3.1.

Перспективи економічної дипломатії в контексті євроінтеграційного курсу України. 3.2.

Підвищення міжнародної конкурентоспроможності України через механізми економічної

дипломатії. 3.2. Підвищення міжнародної конкурентоспроможності України через механізми

економічної дипломатії. ВИСНОВКИ

5. Перелік графічного (ілюстративного) матеріалу: Лист 1. Мета, завдання, об'єкт, предмет дослідження. Лист 2. Наукові підходи до визначення сутності поняття «економічна дипломатія». Лист 3. Завдання економічної дипломатії. Лист 4. Методи і засоби економічної дипломатії. Лист 5. Елементи зовнішньої політики щодо підвищення конкурентоспроможності країни. Лист 6. Місце національної економічної безпеки в ієрархії рівнів економічної безпеки. Лист 7. Класифікація національних інтересів. Лист 8. Інституції що регулюють ЗЕД в Україні. Лист 9. Географічна структура зовнішньої торгівлі України 1996–2022 рр. Лист 10. Торгівельні партнери України в 2022 році. Лист 11. Напрями економіко-дипломатичних зусиль України в контексті євроінтеграції. Лист 12. Заходи підвищення конкурентоспроможності країни через механізми економічної дипломатії. Лист 13. Місце економічної дипломатії в системі забезпечення конкурентоспроможності України

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
<i>Теоретичний розділ</i>	доцент Зелінська О.М.		
<i>Аналітичний розділ</i>	доцент Зелінська О.М.		
<i>Проектний розділ</i>	доцент Зелінська О.М.		
<i>Висновки</i>	доцент Зелінська О.М.		
<i>Нормоконтроль</i>	доцент Зелінська О.М.		

7. Дата видачі завдання 04.01.2023р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Термін виконання етапів кваліфікаційної роботи магістра	Примітка
1	<i>Обґрунтування теми</i>	<i>до 03.01.2023</i>	<i>виконано</i>
2	<i>Огляд літератури із досліджуваної проблеми</i>	<i>до 15.06.2023</i>	<i>виконано</i>
3	<i>Теоретичний розділ</i>	<i>до 01.09.2023</i>	<i>виконано</i>
4	<i>Аналітичний розділ</i>	<i>до 30.09.2023</i>	<i>виконано</i>
5	<i>Проектний розділ</i>	<i>до 01.11.2023</i>	<i>виконано</i>
6	<i>Висновки</i>	<i>до 07.11.2023</i>	<i>виконано</i>
7	<i>Формування списку використаних джерел</i>	<i>до 09.11.2023</i>	<i>виконано</i>
8	<i>Формування додатків</i>	<i>до 11.11.2023</i>	<i>виконано</i>
9	<i>Оформлення ілюстративного матеріалу</i>	<i>до 18.11.2023</i>	<i>виконано</i>
10	<i>Попередній захист кваліфікаційної роботи магістра</i>	<i>до 25.11.2023</i>	<i>виконано</i>
11	<i>Нормоконтроль</i>	<i>до 05.12.2022</i>	<i>виконано</i>
12	<i>Інструментальна перевірка на академічний плагіат</i>	<i>до 07.12.2023</i>	<i>виконано</i>
13	<i>Представлення кваліфікаційної роботи магістра до захисту</i>	<i>до 12.12.2023</i>	<i>виконано</i>

Здобувач вищої освіти

(підпис)

Довгун С.О.

(прізвище та ініціали)

Керівник кваліфікаційної роботи

(підпис)

Зелінська О.М.

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Довгун С.О. Економічна дипломатія як передумова підвищення конкурентоспроможності країни. Рукопис

Кваліфікаційна робота магістра ОПП «Міжнародні економічні відносини» спеціальності Міжнародні економічні відносини. Луцький національний технічний університет. Луцьк 2023р.

Метою магістерської роботи є визначення ролі економічної дипломатії в системі сучасних міжнародних економічних відносин зокрема для досягнення конкурентоспроможності країни та окреслення основних перспектив розвитку національної економічної дипломатії в контексті євроінтеграційного курсу України.

Об'єктом дослідження є дипломатична діяльність в сфері економіки. Предметом дослідження є економіко-дипломатична складова процесу підвищення конкурентоспроможності країни, зокрема України.

У магістерській роботі досліджено теоретико-концептуальні засади функціонування економічної дипломатії, а саме: охарактеризовано сутність та значення економічної дипломатії в міжнародних економічних відносинах; досліджено економічну дипломатію як елемент системи управління зовнішньоекономічною діяльністю країни; окреслено механізм досягнення національної конкурентоспроможності засобами економічної дипломатії.

Проведено аналіз європейського та вітчизняного досвіду функціонування механізму економічної дипломатії, зокрема: здійснено аналіз економічної дипломатії в системі національної економічної безпеки України, проведено аналіз інституційного забезпечення реалізації зовнішньоекономічного потенціалу України, досліджено особливості моделей функціонування економічної дипломатії в окремих країнах Європейського Союзу.

Здійснено розробку нової парадигми економічної дипломатії України для забезпечення конкурентних переваг: визначено головні перспективи економічної дипломатії в контексті євроінтеграційного курсу України, обґрунтовано можливість підвищення міжнародної конкурентоспроможності України через механізми економічної дипломатії.

Основні наукові результати дослідження отримані на основі використання загальнонаукових методів теоретичного узагальнення, порівняння, групування, методів комплексного та структурного аналізу, синтезу, моделювання, уявного експерименту.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що сформульовані в магістерській роботі теоретичні положення, результати і висновки можуть бути використані:

- у науково-дослідницькій сфері – для проведення подальших наукових досліджень питань стратегічних шляхів підвищення конкурентоспроможності національної економіки в сучасних умовах господарювання;

- у нормотворчій діяльності – для розроблення нормативно-правових актів і вдосконалення законодавства України у напрямку дипломатії в умовах динамічного розвитку міжнародного середовища;

- у навчальному процесі – під час підготовки підручників і навчально-методичних посібників з міжнародних економічних відносин.

Загальний обсяг роботи 78 сторінок. Робота містить 5 таблиць, 15 рисунків, додатки. Список використаних джерел включає 47 позицій.

Ключові слова: дипломатія, економічна дипломатія, конкурентоспроможність країни, євроінтеграція, зовнішньоекономічна діяльність, національна економіка.

ANNOTATION

Dovgun S.O. Economic diplomacy as a prerequisite for increasing the country's competitiveness. Manuscript

Master's qualification work of the OPP "International Economic Relations" specialty International Economic Relations. Lutsk National Technical University. Lutsk 2023

The purpose of the master's thesis is to determine the role of economic diplomacy in the system of modern international economic relations, particularly in the context of achieving the country's competitiveness and outline the main prospects for the development of national economic diplomacy in the context of Ukraine's European integration course.

The object of the study is diplomatic activity in the field of economy. The subject of the study is the economic and diplomatic component of the process of increasing the competitiveness of the country, in particular Ukraine.

The master's thesis examines the theoretical and conceptual foundations of the functioning of economic diplomacy, namely: the essence and significance of economic diplomacy in international economic relations is characterized; economic diplomacy as an element of the system of management of the country's foreign economic activity was investigated; the mechanism of achieving national competitiveness by means of economic diplomacy is outlined.

An analysis of the European and domestic experience of the functioning of the mechanism of economic diplomacy was carried out, in particular: an analysis of economic diplomacy in the system of national economic security of Ukraine was carried out, an analysis of institutional support for the realization of Ukraine's foreign economic potential was carried out, the peculiarities of economic diplomacy functioning models in individual countries of the European Union were investigated.

A new paradigm of economic diplomacy of Ukraine was developed to ensure competitive advantages: the main perspectives of economic diplomacy in the context of Ukraine's European integration course were determined, the possibility of increasing Ukraine's international competitiveness through the mechanisms of economic diplomacy was substantiated.

The main scientific results of the research are obtained on the basis of the use of general scientific methods of theoretical generalization, comparison, grouping, methods of complex and structural analysis, synthesis, modeling, imaginary experiment.

The practical significance of the obtained research results is that the theoretical propositions, results and conclusions formulated in the master's thesis can be used:

- in the scientific and research sphere - to carry out further scientific research on issues of strategic ways of increasing the competitiveness of the national economy in modern business conditions;

- in rule-making activities - for the development of normative legal acts and improvement of the legislation of Ukraine in the areas of diplomacy in the conditions of dynamic development of the international environment;

- in the educational process - during the preparation of textbooks and teaching methods on international economic relations.

The total volume of work is 78 pages. The work contains 5 tables, 15 figures, appendices. The list of used sources includes 47 items.

Key words: diplomacy, economic diplomacy, country's competitiveness, European integration, foreign economic activity, national economy.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ ТА СКОРОЧЕНЬ	7
ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ	11
1.1. Сутність та значення економічної дипломатії в міжнародних економічних відносинах	11
1.2. Економічна дипломатія як елемент системи управління зовнішньоекономічною діяльністю країни	17
1.3. Забезпечення національної конкурентоспроможності засобами економічної дипломатії	24
РОЗДІЛ 2. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЕКОНОМІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ	32
2.1 Економічна дипломатія в системі національної економічної безпеки України	32
2.2. Аналіз інституційного забезпечення реалізації зовнішньоекономічного потенціалу України	41
2.3. Моделі функціонування економічної дипломатії в окремих країнах Європейського Союзу	49
РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА НОВОЇ ПАРАДИГМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ УКРАЇНИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ	58
3.1. Перспективи розвитку економічної дипломатії в контексті євроінтеграційного курсу України	58
3.2. Підвищення міжнародної конкурентоспроможності України через механізми економічної дипломатії	64
ВИСНОВКИ	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	74
ДОДАТКИ	78

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ ТА СКОРОЧЕНЬ

МЗС	Міністерство закордонних справ
ЄС	Європейський Союз
ЗЕД	Зовнішньоекономічна діяльність
ПІІ	Прямі іноземні інвестиції
ВВП	Валовий внутрішній продукт
ООН	Організація об'єднаних націй
США	Сполучені штати Америки
СОТ	Світова організація торгівлі
ФРН	Федеративна республіка Німеччини

ВСТУП

З моменту проголошення незалежності в Україні пройшли глибокі та суттєві зміни в суспільному житті, зокрема розвиток і вдосконалення дипломатичної служби. Геополітичні зміни з початку 1990-х рр., подолання біполярності міжнародних відносин створили позитивні умови для переходу української дипломатії на новий рівень.

Для досягнення ефективності та успіху в реалізації зовнішньоекономічної діяльності, необхідно чітко розуміти, що являє собою поняття економічна дипломатія. Тому першим кроком на шляху до досягнення високого рівня конкурентоспроможності будь якої країни, варто зосередитися на концептуалізації економічної дипломатії. Беручи до уваги вищевикладене, вивчення економічної дипломатії актуальне як для зарубіжних так і для українських дослідників.

Різні аспекти зовнішньоекономічної діяльності у сфері торгівлі та інвестиційного партнерства країн, їх участь в інтеграційних процесах з використанням низки форм і методів співробітництва досліджувалися в працях таких вчених, як О. Білорус, В. Будкін, І. Бураковський, А. Філіппенко, І. Гладій, Т. Гордєєва, В. Геєць, Т. Кальченко, А. Кредісов, В. Леонтєв, Д. Лук'яненко, Ю. Макогон, А. Мазаракі, В. Новицький, Ю. Пахомов, Дж. Сакс, С. Соколенко, Дж. Стігліц, Т. Циганкова, І. Школа та ін. Питання використання інструментів дипломатичної підтримки в просуванні економічних інтересів за кордоном досліджують Н. Байн, Г. Саггоп де ла Кар'єр, Д. Дегтерєв, А. Ліхачов, Е. Молендовські, В. Полан, В. Щетинін, О. Шаров, В. Вергун, С. Вулкок, Ю. В. Чжоу.

Проте практично поза увагою українських дослідників залишається такий елемент розвитку зовнішньоекономічної діяльності, як участь у міжнародній співпраці, роль якої зростає в умовах загострення конкуренції в глобалізованому світі. Національні економічні інтереси гравців на міжнародних ринках можуть виникати через кооперацію, в результаті чого досягається ефект перетворення

конкурента в партнера. У цих процесах економічна дипломатія може і повинна відігравати важливу роль.

Метою магістерської роботи є визначення ролі економічної дипломатії в системі сучасних міжнародних економічних відносин зокрема для досягнення конкурентоспроможності країни та окреслення основних перспектив розвитку національної економічної дипломатії в контексті євроінтеграційного курсу України.

Виходячи з мети нашого дослідження, в магістерській роботі поставлено наступні завдання:

- розглянути сутність та значення економічної дипломатії в міжнародних економічних відносинах;
- охарактеризувати економічну дипломатію як елемент системи управління зовнішньоекономічною діяльністю країни;
- дослідити способи забезпечення національної конкурентоспроможності засобами економічної дипломатії;
- висвітлити значення економічної дипломатії як інструменту досягнення економічної безпеки України;
- проаналізувати інституційне забезпечення реалізації зовнішньоекономічного потенціалу України;
- провести моніторинг моделей функціонування економічної дипломатії в окремих країнах Європейського Союзу;
- окреслити перспективи економічної дипломатії в контексті євроінтеграційного курсу України;
- обґрунтувати необхідність підвищення міжнародної конкурентоспроможності України через механізми економічної дипломатії.

Об'єктом дослідження є дипломатична діяльність в сфері економіки.

Предметом дослідження є економіко-дипломатична складова процесу підвищення конкурентоспроможності країни, зокрема України.

У процесі дослідження використовувались загальноекономічні та специфічні наукові методи пізнання, а саме метод поєднання історичного та

логічного (при визначенні сутності та місця економічної дипломатії в контексті досягнення економічної безпеки держави), статистичний, аналіз та синтез (при вивченні можливостей та вивликів щодо реалізації економічної дипломатії), моделювання, групування, порівняльний аналіз (для аналізу відповідних показників), розрахунок абсолютних та відносних величин, абстрактно-логічний метод, тощо.

Інформаційною базою для написання магістерської роботи слугували навчальні посібники, фахові статті іноземних та вітчизняних науковців, періодичні видання, електронні ресурси, щодо вивчення питань пов'язаних з економіко-дипломатичною діяльністю як в Україні, так і за кордоном.

У кваліфікаційній роботі магістра запропоновано напрями економіко-дипломатичних зулль України в контексті євроінтеграції, які максимально наблизять нашу державу до європейських стандартів розвитку.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що окреслені та обґрунтовані в кваліфікаційній роботі магістра наукові заходи, щодо підвищення національної конкурентоспроможності та формування позитивного іміджу нашої держави можуть бути представлені на розгляд при формуванні базової дипломатичної стратегії країни в контексті євроінтеграції.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були представлені в збірнику матеріалів ІХ міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми управління соціально-економічними системами». Луцьк, 2023.

Кваліфікаційна робота магістра складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг роботи становить 78 сторінок друкованого тексту. Робота містить 15 рисунків, 5 таблиць та додатки. Список використаних джерел налічує 47 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ

1.1. Сутність та значення економічної дипломатії в міжнародних економічних відносинах

Сучасні умови розвитку міжнародного середовища характеризуються динамічним характером, постійно змінюються що відкриває значні можливості та створює ряд проблем для застосування інструментів економічної дипломатії. Саме в періоди кризових явищ створюються нові принципи регулювання відносин між країнами, що, у свою чергу, може сприяти зміцненню загальної міжнародної економічної системи. Крім того, зростає кількість міжнародних організацій та форумів для задоволення зростаючих економічних потреб. Інша тенденція полягає в тому, що протиріччя між економічними наддержавами дедалі посилюються і більше вимагає реформ в системі міжнародного економічного порядку, тому очевидна потреба в новій глобальній упорядкованості. Це здатна зробити «м'яка сила», економічна дипломатія та стати ключем не лише до ефективної політики, але й до модернізації світової економічної системи. Крім того, роль економіки й надалі посилюватиметься завдяки динамічним тенденціям розвитку міжнародних відносин, і водночас проблеми у застосуванні економічних інструментів збільшаться. Враховуючи це, держави повинні розвивати відповідні стратегії впровадження економічної дипломатії, щоб зберегти їхню актуальність на міжнародній динамічній арені.

«Зовнішньоекономічна діяльність держави, уповноважених нею установ і організацій, а також бізнесова експортно-імпортна діяльність та інвестиційне співробітництво на рівні суб'єктів підприємницької діяльності вимагають відповідного дипломатичного супроводу. Практика міжнародних відносин засвідчує, що за всіма ознаками в світі нині вже не існує дипломатії без економіки» [1].

Вивчаючи дипломатію у широкому значенні як симбіоз теорії та практики, варто зазначити що це досить тривала інтелектуальна еволюція міждисциплінарного характеру з приводу теоретичних концепцій, наукових визначень практичного мистецтва з використанням політики, права, економіки тощо. Так протягом усього розвитку історії людства дипломатія, як державна діяльність, що направлена на усунення перешкод в плані міжнародного співробітництва в галузі міжнародних відносин, неодмінно пов'язана із зовнішньою політикою держави, посадовими особами та установами, що її впроваджують.

Отже, під економічною дипломатією варто розуміти різновид сучасної дипломатичної роботи, яка безпосередньо направлена на вирішення економічних проблем та викликів, що існують в сфері сучасних міжнародних економічних відносин. В даній системі координат вона є найбільш вагомою з точки зору підвищення конкурентоспроможності країни та забезпечення гідного позиціонування в міжнародному поділі праці. «Іншими словами, вона має на увазі під собою дипломатичні службові дії, сконцентровані на збільшенні експорту, залученні іноземних інвестицій і участі в роботі міжнародних економічних організацій, тобто діяльність, зосереджена на підтвердженні економічних інтересів країни на міжнародному рівні» [2].

Незважаючи на бурхливий розвиток економічної дипломатії і її ключову роль у системі сучасних міжнародних економічних відносин, дослідження зазначених проблем в останніх роках є актуальним як серед зарубіжних, так і серед українських науковців, які досліджують питання захисту національних стратегічних та економічних інтересів держави, створення сприятливих умов для просування вітчизняних товарів і послуг на зовнішні ринки з використанням інструментів економічної дипломатії. Наявність різноманіття підходів до визначення поняття «дипломатія», робить його неоднозначним, а питання економічної дипломатії завжди було дискусійним як серед вітчизняних так і іноземних вчених. Визначення «економічної дипломатії» провідними науковцями наведено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1. – Наукові підходи до визначення сутності поняття
«економічна дипломатія»

Автор	Суть поняття
С. Волкок	економічна дипломатія може визначатися процесом прийняття рішень і переговорів у міжнародних економічних відносинах, у «ключових питаннях такі як торгівля, інвестиції та фінанси ... також є теми такі як навколишнє середовище та розвиток, які мають значне значення та економічні наслідки для політики в цих сферах». [3].
П'єр-Бруно Руффіні	економічна дипломатія це метод або процес, за допомогою якого держави використовують переваги транскордонної економічної діяльності для реалізації їх національних інтересів [4].
У.В. Чохан	економічна дипломатія це багатосторонній процес, який використовує економічні засоби для досягнення дипломатичних цілей, і навпаки, шляхом спільного творчого залучення міжнародних урядових менеджерів та інших важливих зацікавлених сторін [5].
В.А. Вергун	економічна дипломатія це багатостороння діяльність, що «розвивається в сучасних умовах на двосторонній і багатосторонній основі, а також функціонує на мега-, макро-, мезо-, мікрорівні, відповідно відображаючи матеріальні інтереси міжнародних економічних і валютно-фінансових організацій, регіонів, держав, філій національне господарство, транснаціональні корпорації, екон асоціації, підприємства»[6].
О.Є. Лихачов	під терміном «економічна дипломатія» має на увазі спільну діяльність держави, громадських і ділових кіл щодо реалізації національних економічних інтересів у світовому господарстві, яка використовує інструменти традиційної та сучасної дипломатії, сукупність українських зовнішньоекономічних установ і її мета — підвищення міжнародної конкурентоспроможності країни.
К.А. Фліссак	розглядає місце економічної дипломатії в сучасній міжнародній економіці та міжнародних економічних відносинах; питання економічної безпеки України та організації діяльності дипломатичних представництв [7].
О.М. Шаров	у своєму дослідженні економічної дипломатії робить висновок, що її завдання «полягає в досягненні економічних цілей шляхом дипломатії, незалежно від того, чи використовує вона для їх досягнення економічні важелі»[8].
В.Д. Щетинін	стверджує, що «економічна дипломатія - це сплав економіки та політики, доведений до рівня прийняття та реалізації управлінських рішень, за допомогою і через які відбувається співпраця та суперництво в сучасному світі, визначаються форми і методи розвитку і вдосконалення ринкової економіки» [9].

Джерело: [3-9].

Сутність та практичне значення економічної дипломатії полягає у підтримці та реалізації економічних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності як

приватної так і державної власності на території країни і за її межами. Вона є специфічним напрямом дипломатичної роботи кожної держави. При цьому об'єктом діяльності є економічна експансія на світових ринках товарів і послуг. У наш час значення економічної дипломатії у зовнішньоекономічній діяльності держави постійно зростає, оскільки така діяльність пов'язана з окресленням економіко-політичних пріоритетів. З метою досягнення визначеної мети економічна дипломатія розробляє свої чітко встановлені цілі, завдання та методи їх реалізації. Економічна дипломатія на практиці реалізує наступні завдання (Рис.1.1).

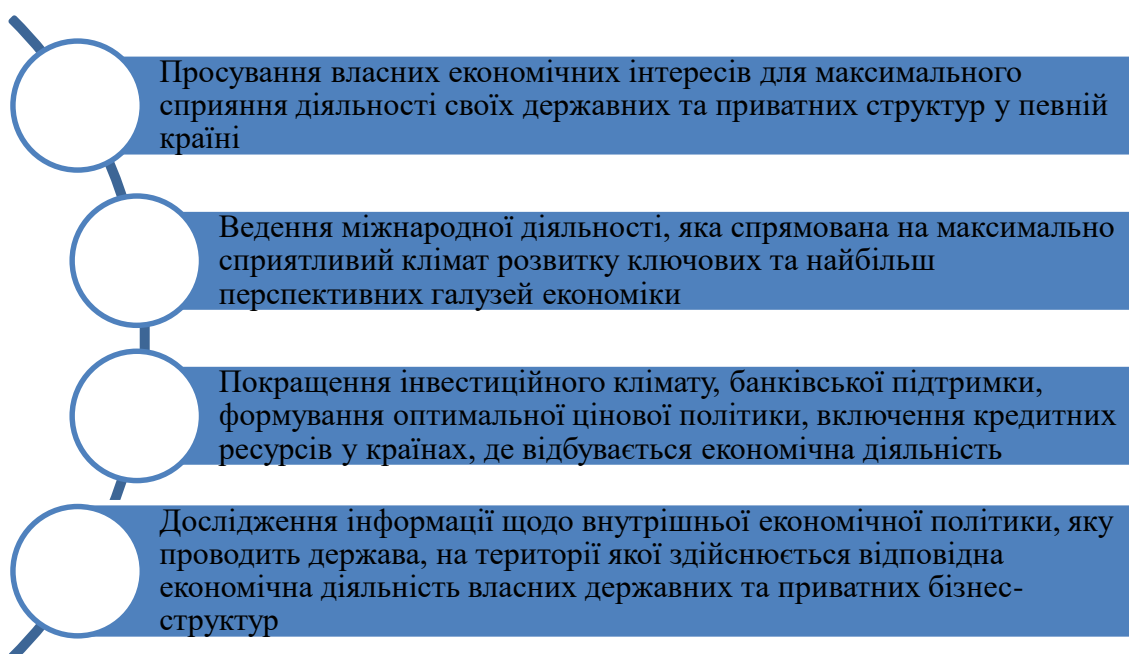

Рисунок 1.1 Завдання економічної дипломатії

Джерело: [10].

Такі завдання є компетентністю відповідних інституцій, що працюють в контексті реалізації торгівельно-дипломатичної місії. До функцій таких інституцій зокрема відносять:

- торгівельно-політична (аналіз економічного стану країни перебування, вивчення технологічного рівня ключових галузей виробництва дослідження тенденцій розвитку зовнішньоекономічних зв'язків та загальних тенденцій розвитку тощо);

- дослідження напрямів зростання та поширення ефективних важелів впливу на зміцнення торгівельних та економічних зв'язків з державою, в якій здійснюється діяльність;

- робота щодо юридичного супроводження як на загальнодержавному рівні, так і шляхом юридичної підтримки власних суб'єктів за межами національних кордонів;

- діяльність у взаєминах з міжнародними економічними організаціями, науково-технічна співпраця з провідними організаціями країни перебування, сприяння в участі в різноманітних форумах, ярмарках та виставках;

- опрацювання та застосування передових світових практик стосовно економічних механізмів дипломатичного регулювання в різних галузях та сферах застосування;

- інформаційна функція заключається у акумуляції інформації юридичного характеру, що стосується специфіки правового забезпечення діяльності економічних організацій та структур у даній державі, з метою створення можливостей ефективного провадження комерційної діяльності на території держави перебування;

- підбір перспективних та реальних партнерів для реалізації спільної бізнес-діяльності.

Стратегічними цілями реалізації економічної дипломатії є забезпечення зовнішньоекономічної безпеки держави, тобто превентивна діяльність щодо запобігання загрозам для збалансованого розвитку національного господарства, через дисбаланси зовнішньоекономічних викликів. Іншими словами, економічна дипломатія бачить своєю головною ціллю безперебійне постачання всіх необхідних товарів та послуг, в тому числі енергетичних ресурсів для підприємств, установ та населення зокрема. «Така ціль покликана забезпечити країні передумови міжнародного економічного співробітництва, що здатна значно підвищити рівень якості життя в певній країні. Економічна дипломатія допомагає розширювати зовнішньоекономічні зв'язки і їх форми, що сприяє вирішенню зовнішньополітичних завдань і стратегій держави» [11-13].

Ефективне застосування такого механізму, як економічна дипломатія в провадженні зовнішньої політики країн, які знаходяться під впливом сучасних світових процесів, наприклад економічної глобалізації має вирішальне значення. Так метою економічної дипломатії будь-якої країни є створити «додану» економічну вартість, і це в кінцевому підсумку сприятиме досягненню економічного зростання та добробуту населення країни.

Важливою тенденцією, що захопила світ, є віртуальна або цифрова дипломатія, яка сформувалася досить давно, розвиваючись разом з соціальними мережами. Особливо це стосується політичної і публічної дипломатії. Але потужна база знань і розуміння розмірів, можливостей і наслідків економічної дипломатії безцінний актив для ефективних стратегій інклюзивного підходу веде до успішної взаємодії. Враховуючи вищевикладене, практична реалізація економічної дипломатії вимагає інновації, адаптації та мультидисциплінарного підходу.

При дослідженні трансформаційного потенціалу цифрових технологій у дипломатичних відносинах особливо важливо враховувати дві протилежні мегатенденції. Перша мегатенденція активно заохочує впровадження цифрових технологій і обумовлена подвійним процесом швидкого прискорення технологічного зриву, з одного боку, і прагненням МЗС процвітати в умовах дедалі більшої конкуренції, з іншого боку. У той час як телефону знадобилося 75 років, щоб досягти 100 млн. користувачів у всьому світі, мобільному телефону та його найпопулярнішому додатку, Facebook, знадобилося лише 16 років і 4,5 роки відповідно, щоб подолати цей рубіж. Таким чином, технологічне прискорення створює значний тиск на МЗС розвинути потужний потенціал для розуміння потенціалу цифрових технологій у своїй діяльності та для розробки стратегій для інтеграції та пристосування їх до короткострокових і довгострокових цілей зовнішньої політики. Термін цифрова дипломатія привертає увагу ширшого погляду на роль цифрових технологій у дипломатії не лише як інструменту чи засобу спілкування, але й як іншого способу мислення

та практики дипломатії. Можливо, корисно мати на увазі цю відмінність під час обговорення впливу нових цифрових тенденцій на дипломатію в майбутньому.

Таким чином, головна місія економічної дипломатії – створювати та втілювати в реальність перспективні умови для доступу та просування вітчизняних товарів і послуг на міжнародному ринку, захищати національні стратегічні та економічні інтереси країни в світі, а також за рахунок використання інструментів економічної дипломатії підвищувати конкурентні переваги країни в регіоні та світі, забезпечення національної та економічної безпеки тощо.

Економічна дипломатія формує ефективний механізм для управління глобальними процесами, як в інтересах окремої країни так і міжнародного співтовариства. Економічна дипломатія, використовуючи різноманітні інструменти, дозволяє збалансувати результати розвитку світової економіки для національних економік, груп держав і цілих регіонів, недопущення ескалації торговельно-економічних конфліктів тощо. Водночас економічна дипломатія, яка базується на значних фінансових, організаційних, інформаційних та інших ресурсах держави, може стати, у разі непередуманого її використання, руйнівним фактором для світової економіки, що може порушити її цілісність і існуючу стійку взаємозалежність. Тому найважливішим завданням сучасної економічної дипломатії є ефективне інтеграція національних інтересів в загальний контекст забезпечення сталого розвитку регіональної та глобальної економіки.

1.2. Економічна дипломатія як елемент системи управління зовнішньоекономічною діяльністю країни

Економічна дипломатія це процес, за допомогою якого країни взаємодіють із зовнішнім світом з метою максимізації свого національного прибутку у всіх галузях діяльності, включаючи торгівлю, інвестиції та інші види економічно

вигідного обміну, де вони користуються порівняльними перевагами, а також вона має двосторонні, регіональні та багатосторонні виміри, кожен з яких є важливим. Іншими словами економічна дипломатія характеризується офіційною діяльністю влади (глава держави, уряд, переговорна місія, спеціалізовані інституції з питань зовнішніх відносин) з питань реалізації цілей та завдань зовнішньоторгівельної політики, захисту національного ринку від світових кризових явищ, від іноземної конкуренції та інших негативних викликів для розвитку національної економіки. Економічна дипломатія пов'язана з реалізацією торгівельної політики держави та окресленням необхідних для цього засобів своєї діяльності.

Дипломатична діяльність завжди перебуває у стані динамічної еволюції. Розвиток міжнародних відносин запроваджує до цієї сфери все нові й нові сфери суспільної практики, а це розширює розуміння цього виду діяльності і, в результаті її «структуризації», з'являються нові її види, що носять відтінки журналістського кліше. Але по одному, принаймні, напрямку міжнародників, політологів і журналістів не виникає розбіжностей – це коли мова заходить про економіку, відповідно, про економічну дипломатію.

Економічна дипломатія найповніше характеризує взаємозв'язок політики та економіки міжнародної діяльності. Хоча взаємодія економіки та політики навряд чи завжди можна було називати економічної дипломатією. Економічна дипломатія – закономірне явище у міжнародних зв'язках, результат все зростаючого посилення ролі та призначення економічних факторів у міжнародних відносинах. Є авторитетні свідчення того, що у деяких країнах до 60% свого часу дипломати відводять економічним питанням.

Економічна дипломатія, як і дипломатія взагалі, є складовою частиною зовнішньої політики держави та її міжнародної діяльності; саме зовнішня політика визначає цілі та завдання економічної дипломатії, яка є системою практичних заходів, а також форм, засобів та методів, що використовуються для здійснення зовнішньої політики. Саме зовнішня політика визначає мету та завдання економічної дипломатії, яка являє собою сукупність практичних

заходів, а також форм, засобів та методів, що використовуються для здійснення зовнішньої політики». Явище економічної дипломатії як складного міжнародного та міждержавного процесу, відомо давно. Її становлення та зростання ролі у світовій політиці та у міжнародних відносинах йшло у рамках розвитку світової економіки та дипломатії.

Сучасна економічна дипломатія – це безперервна, багатопланова спільна діяльність держави та бізнесу щодо реалізації національної зовнішньоекономічної діяльності з найбільшими для країни вигодами та мінімальними витратами. Головною метою економічної дипломатії є забезпечення національних інтересів та переваг у галузі зовнішньоекономічних зв'язків, зміцнення конкурентоспроможності та економічної безпеки країни в умовах глобалізації та зростаючої відкритості вітчизняного господарства.

У зв'язку з глобалізацією перед державами постають проблеми визначення своєї ролі в цьому новому, все більш взаємопов'язаному світі, а перед дипломатичними службами – необхідність адекватного реагування на ці виклики. Одним із гострих питань сучасної дипломатії – це роль у ній економічних проблем: бізнесу, торгівлі, фінансів, інформаційних технологій та ін. Кінцева мета – створення засобами економічної дипломатії світогосподарського середовища, що сприяє міжнародним операціям

Економічній дипломатії властиві: з одного боку – риси, властиві комерційній практиці (цифрові розрахунки та оцінки, побудова економетричних моделей, що дозволяють в комплексі оцінити наслідки заходів, що обговорюються), а з іншого – ознаки, подібні до традиційної дипломатії, результативність якої багато в чому залежить від активної позиції та гнучкості під час переговорів. Звідси випливає такий висновок: «Якщо дипломатія – мистецтво можливого, то економічна дипломатія – мистецтво отримання максимальних вигод від міжнародного економічного співробітництва за мінімальних витратах (поступках).

В теорії виділяють три етапи розвитку економічної дипломатії в структурі ЗЕД країни (Рис.1.2).

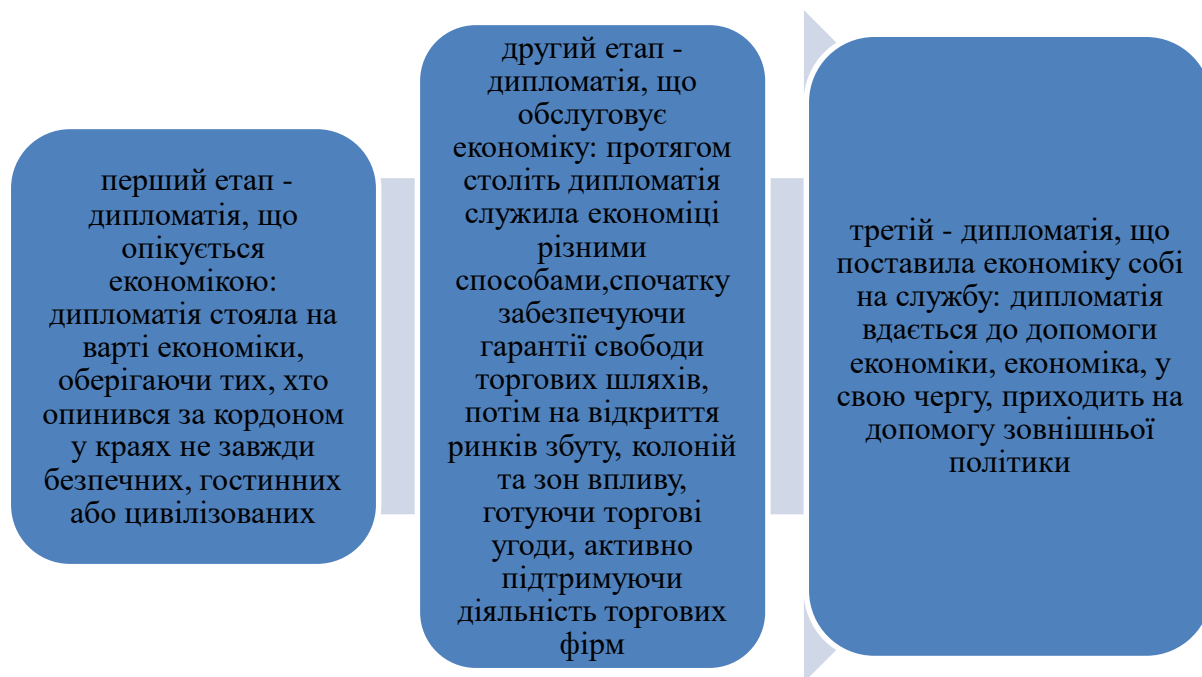

Рисунок 1.2 Етапи розвитку економічної дипломатії в структурі ЗЕД країни
Джерело: [13].

На початку ХХ століття дипломатія стала повноцінною дипломатією. Важливо також відзначити, що цей період характеризується формуванням нової якості економічної дипломатії, оскільки економічний компонент світової спільноти лише за останню чверть століття створив умови для поступального прискорення світового господарського процесу: від прямого обслуговування поточних та частково перспективних інтересів національної торгівлі та інших секторів бізнесу до управління цими процесами на національному рівні, а через механізми співробітництва – також на міжнародному і навіть на глобальних рівнях.

Таким чином інститут дипломатії з економічними цілями сформувався відносно недавно та утвердився у другій половині ХХ століття. Він представляє собою зібрані економічні здобутки дипломатичними засобами, незалежно від того, за чи застосовувалися економічні важелі для їх досягнення чи ні. Дипломатія, як складова зовнішньої політики [14], може застосовувати ряд методів та засобів досягнення цілей (1.3).

Рисунок 1.3 Методи і засоби економічної дипломатії

Джерело: [14].

«Зростанню ролі економічної дипломатії в сучасній системі зовнішньоекономічної діяльності сприяють безліч чинників факторів» [15], зокрема:

1. Інтернаціоналізація у всіх її проявах та посилення взаємозалежності світової економічної системи, що прослідковується на двох рівнях — глобальному та регіональному;

2. Швидке збільшення зони ринкових відносин, відкритість національних економік та їх співпраця через посередництво торгівлі і інвестицій. Зростання кількості учасників міжнародної економіки, а саме — транснаціональних корпорацій, банків, інвестиційних груп тощо, що здатні впливати на розвиток світової політики та міжнародних відносин. Значна економічна залежність нових незалежних держав від постачання товарів та послуг з світових ринків, залучення

інвестицій, трансферу технологій підштовхує їх регулювання власної позиції щодо політичних і військових проблем світового життя;

3. У світовому господарстві глобалізація посилює роль саме економічної дипломатії, поєднуючи процес поглиблення інтернаціоналізації продуктивних сил з одночасним намаганням транснаціональних корпорацій направити цей процес для реалізації власних цілей. Така діяльність також підвищує значення економічної дипломатії, оскільки вона здатна сприяти розвитку інтернаціоналізації в інтересах всіх держав і паралельно з тим перешкоджає прагненням тих, хто намагається присвоїти переваги глобалізації;

4. Застосування передових методів управління, енергозберігаючих та новітніх технологій. Іноземні інвестиції сприяють розвитку міжнародного співробітництва та співробітництва з міжнародними організаціями. Це доволі зменшує тенденцію до економічної закритості країн і таким чином відкритість зовнішньої діяльності стає нормою;

5. Впровадження інновацій в економічну сферу держави й зовнішня відкритість сприяють формуванню позитивного іміджу держави, а це, в свою чергу, призводить до значних потоків іноземних туристів в країну, що теж є домінуючим фактором економічного зростання та залучення іноземних інвестицій.

Ефективне використання такого інструменту, як економічна дипломатія в реалізації зовнішньої політики країни має вирішальне значення. Дипломатія є вираженням управління, яке країна надає сама собі у своїх зовнішніх відносинах. Як і інші форми управління, вона ґрунтується на візії, ефективності, організації та мотивації своїх людей та інституцій, включаючи керівників, чиновників і громадян суспільства в цілому. В даному контексті економічна дипломатія може слугувати набором інструментів для вирішення конкретних проблем щодо провалів ринку, які перешкоджають міжнародним операціям. Інформаційні та/або проблеми з прозорістю збільшують витрати на експорт, імпорт та інвестиції на міжнародному рівні та перешкоджають розбудові довіри,

необхідної для зовнішньоекономічної діяльності. Економічна дипломатія знижує транзакційні витрати за рахунок підвищення взаємної довіри та надання інформації.

Для ефективної реалізації економічної дипломатії необхідна наявність трьох чинників:

- 1) національна зовнішньоекономічна стратегія;
- 2) інститути і інструменти відстоювання національних інтересів;
- 3) достатні матеріальні ресурси.

«Інституційний механізм економічної дипломатії це система органів влади для лобювання національних економічних інтересів на міжнародній арені, державних, напівдержавних і недержавних організацій, уповноважених представляти і просувати національні інтереси держави» [16].

Крім підвищеної академічної уваги, економічна дипломатія також набирає обертів і стає основою для розробки політики. Усі ці розробки підвищують важливість знання про ефект розмір і значення економічної дипломатії. Економічна дипломатія все більше визнається актуальною темою в міжнародній економіці та літературі з міжнародних відносин.

Отже, між економічною та традиційною дипломатією існує особливий зв'язок, що дає змогу провести тісні паралелі між цими двома поняттями. По-перше, економічна дипломатія – це практична діяльність, яка здійснюється для реалізації зовнішньоекономічної політики, а по-друге, подібно до традиційної дипломатії, її можна розглядати як здатність спілкуватися та вести переговори з іноземними партнерами.

Виключаючи з дипломатичного поля економічної складової, в даному випадку залишається формально-протокольна частина, але втрачається будь-який сенс, тому що не дасть можливість вирішити жодне з важливих питань у міжнародних відносинах, в тому числі в конфліктних ситуаціях.

Однак економічна дипломатія потребує від таких дипломатів особливих навичок і кваліфікації. По-перше, нам необхідно визначити пріоритети, сформульовані національними інтересами. У цьому відношенні це важливий

економічний, політичний і соціально-культурний контекст. Встановлюється під час формування спільних цінностей для всіх сторін взаємодії. Унікальне поле цієї взаємодії формується під впливом спільних цілей її учасників – без таких цілей мотивація втрачає точку опори, зникає координаційна рамка діяльності в глобальному просторі.

Поняття «економічна дипломатія» це специфічна сфера дипломатичної діяльності, пов'язана з використанням економічних інструментів як мети і засобу боротьби та співробітництва в міжнародних відносинах. Вона передбачає дипломатичні офіційні процедури, зосереджені на збільшенні експорту, залученні іноземних інвестицій та участь у міжнародних економічних організаціях. Економічний підхід при розробці зовнішньоекономічної стратегії має включати і взаємини з міжнародними фінансово-економічними інституціями та інтеграційними об'єднаннями, а також позицію держави у питаннях, які розглядаються їх органами управління.

1.3. Забезпечення національної конкурентоспроможності засобами економічної дипломатії

У сучасному глобалізованому світі економіка стала ключовою проблемою, що впливає на міжнародний стан справ і відносини між країнами. За таких обставин виникає потреба визнання економічної дипломатії як життєво важливого інструменту зовнішньої політики держав. Окрім міжнародної торгівлі, спектр її інтересів включає: інвестиції, потоки капіталу, фінансова допомога, двосторонні та багатосторонні економічні переговори, технологічний обмін та інші фактори, які формують міжнародний імідж країни та її положення на світовій економічній арені. Оскільки економіка деяких країн стала більш відкритою для зовнішнього світу і міжнародний поділ праці посилюється, роль економічної дипломатії неминуче зростатиме, дедалі більше замінюючи традиційні, силові способи врегулювання міждержавних конфліктів.

Економічна дипломатія, на відміну від політичної, дуже чутлива до ринку. Оскільки ринкові умови змінюються, виникає потреба модифікувати економічну дипломатію. Інструменти повинні реагувати на вимоги часу та бути актуальними. Найсучасніші потреби та інновації в економічній дипломатії мають вирішальне значення для того, щоб залишитися в курсі актуальної світової та внутрішньої ситуації.

Так як економічна дипломатія являє собою особливу сферу системи міжнародних відносин, то для досягнення міжнародної конкурентоспроможності держав суб'єктами міжнародних відносин застосовуються стандарти та прийоми саме економічної дипломатії. «З метою досягнення ефективності діяльності суб'єктів економічної дипломатії існують чіткі правила. Вони охоплюють принципи відносин, норми поведінки, регламенти, обмеження, санкції, ініціативні дії, заохочення, рівні відповідальності тощо. Дані правила закріплюються в низці міжнародно-правових актів та документів» [17]. Такі нормативні документи умовно можна поділити на документи універсальні, галузеві та територіальні. «Зокрема:

- а) акти ООН та її структурних підрозділів;
- б) акти міжнародних організацій;
- в) договори держав та міжнародних організацій;
- г) міждержавні угоди;
- д) нормативно-правові акти держав, які стосуються роботи вітчизняних та закордонних дипломатичних представництв» [18].

Важливо зазначити, що статус економічної дипломатії в системі реалізації державної влади постійно зростає, розширюється перелік функцій і покращується якість роботи, а також професійний кадровий рівень. В основі таких інституцій, як правило, знаходяться керівники, які мають беззаперечний досвід дипломатичної роботи і господарського управління, добре розуміють цілі і національні завдання і завдання суб'єктів господарювання. «Саме на дипломатів сьогодні покладена відповідальність за успішну реалізацію

економічної стратегії держав. Адже вони ефективно відстоюють інтереси країни і її підприємців на глобальній економічній арені» [19].

Економічна безпека, міжнародна економічна діяльність та конкурентоспроможність це тісно пов'язані між собою поняття. В свою чергу конкурентоспроможність це показник загального рівня розвитку національного господарства і стратегічна ціль кожної сучасної держави, а економічна безпека є умовою існування та розвитку господарства. В даному контексті актуальним є питання щодо інноваційного шляху розвитку конкурентоспроможної економіки.

Важливим елементом системи забезпечення конкурентоспроможності національної економіки слід вважати систему стимулювання та забезпечення державної підтримки підприємств, що працюють в сфері інновацій. Для нейтралізації міжнародних загроз в системі економічної безпеки важливе значення відіграють інноваційні рішення, тому важливо здійснювати розвиток наукомістких галузей.

Таким чином, глобалізація сприяє якісно новому етапу становлення світової економіки, в якій міжнародні економічні відносини є важливою передумовою цивілізованої співпраці між країнами. Проте економічна глобалізація являє собою складний процес. Так з одного боку в процесі глобалізації об'єднуються національні економіки, що дозволяє підвищувати їх ефективність функціонування, прискорювати ринкові реформи тощо. Але разом з цим, глобалізація значно зменшує свободу вибору способів реалізації економічної політики в таких країнах. «Національна держава не може раціонально використовувати такі макроекономічні інструменти, як експортні субсидії, імпорتنі бар'єри, регулювання курсу національної валюти та ставки рефінансування центрального банку. В контексті зростаючої взаємозалежності національних господарств держава на своїй економічній території змушена діяти за визначеними правилами, звертаючи увагу на інші держави, інтереси яких можуть зачіпатися» [20].

Політико-дипломатичний супровід національних виробників та експортерів у світовому господарстві може здійснюватися як на офіційному рівні так і на не

офіційному, до прикладу на рівні громадських організацій, шляхом міжнародних візитів, переговорів, укладання угод та контрактів тощо. Такі заходи мають на меті створити максимально сприятливі умови для реалізації конкурентних переваг суб'єктами господарювання та просування зовнішньоекономічних інтересів держави.

Сучасні механізми дипломатії змінили свій класичний імідж до більш вольового, прагматичного та агресивного. Все більшого інтересу вимагає об'єднання дипломатичних сил, ресурсів і професіоналізму, а також установ, представництв і асоціацій у вирішенні складних проблем на міжнародній арені. Економічні інтереси навіть союзних держав можуть вступати в суперечність і загострювати конкуренцію на світових ринках. Щоб запобігти політичній та військовій напруженості між країнами, торговельно-економічні відносини мають перебувати в активній фазі диверсифікації. У цьому контексті економічна дипломатія має характер міжнародного явища, що пов'язано з її новими проєкціями активізації, де ознаки статус, інтегрованість, адаптивність і мобільність можуть кардинально змінити уявлення про її потенціал і масштаби. Нова архітектура дипломатії викликає все більший інтерес для науковців і практиків, стимулює політиків і бізнесменів до конструктиву, консолідації та солідарності.

Тенденцією розвитку міжнародних економічних відносин є поглиблення взаємозв'язку внутрішньої та зовнішньої політики. Глобальні виклики та загрози людству часто породжуються локальними конфліктами, амбітними прагненнями певних країн до гегемонії будь-якими способами їх досягнення, що може становити велику загрозу для інших країн.

Криза COVID-19, економічні, геополітичні та військові конфлікти призвели до розбіжностей у міжнародній політиці, тому ефективні вітчизняні та міжнародні дії залежать від зміцнення довіри суспільства, активізації національних і світових лідерів у пошуках нових можливостей співпраці. Дипломатія є центральним інститутом спільного розвитку і основним елементом міжнародного порядку. Еволюційний вектор розвитку дипломатії і критичне

розуміння його ролі у світовому господарстві пов'язана з розширенням кола учасників і поглиблення змісту їхньої економічної діяльності. Тому економічна дипломатія є невідмінним елементом цього процесу і є ідеальною для дипломатичної підтримки секторів країни, торгівлі, інвестицій та інших економічних обмінів. Розвиток бізнес-екосистеми є актуальним, що забезпечує співпрацю з логістичними компаніями, торговими палатами, галузевими асоціаціями, бізнес-спілками, техпровайдерами, банківськими установами та іншими учасниками.

Сьогодні світова система перебуває в процесі активного формування нового торговельно-економічного світопорядку шляхом формування великих блоків навколо конкуруючих глобальних центрів. Як зазначають науковці, ця обставина свідчить про настання нової ери – ери геоекономіки, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності держави в умовах якісно нового рівня розвитку світової економіки та інтеграційних процесів. Геоекономіка розуміється як нова геополітика з точки зору економічної сили держави, що забезпечується досягненням зовнішньополітичних цілей, економічним шляхом.

Взаємозв'язок між політикою та бізнесом визначається за правилом згідно з яким, чим більша вага економічна складова політики, тим більше вона є стабільною та сильною. Це пояснюється тим, що економічні інтереси, на практиці, є зрозумілими та побудовані на взаємних інтересах. Проте, за інших рівних умов, такі торговельні зв'язки містять в собі більше можливостей для конкурентного протистояння та, навіть, боротьби, так як це зумовлено протилежними інтересами як споживача так і продавця. Інша ситуація спостерігається в інвестиційних відносинах, що мають більше можливостей для співпраці, оскільки інтереси учасників інвестиційних проектів мають більше спільних інтересів. Варто зазначити, що в кожному окремому випадку співвідношення інтересів може бути різним і завжди слід досягати компромісу. Отже, співвідношення між політикою (дипломатією) та економікою може відрізнятись в часі та просторі, але зменшення її економічної зорієнтованості може призвести до послаблення не лише економічної, але і політичної позиції.

Таким чином, окремі країни визначають власні національні інтереси та політико-дипломатичні методи їх досягнення. Так, часто саме економічна дипломатія набуває форми інструменту для досягнення інтересів щодо підвищення конкурентоспроможності країни зокрема.

Місце та роль держави в системі міжнародних економічних відносин безпосередньо залежить від того, як вона сприймається світовою спільнотою. Потенціал певної держави приймати участь у вирішенні глобальних проблем, конкурентоспроможність національної економіки, інвестиційна привабливість все це також формує міжнародне враження про державу. З точки зору підвищення конкурентоспроможності країни можна виділити наступні елементи зовнішньої політики та відслідкувати роль та значення економічної дипломатії (Рис. 1.4).

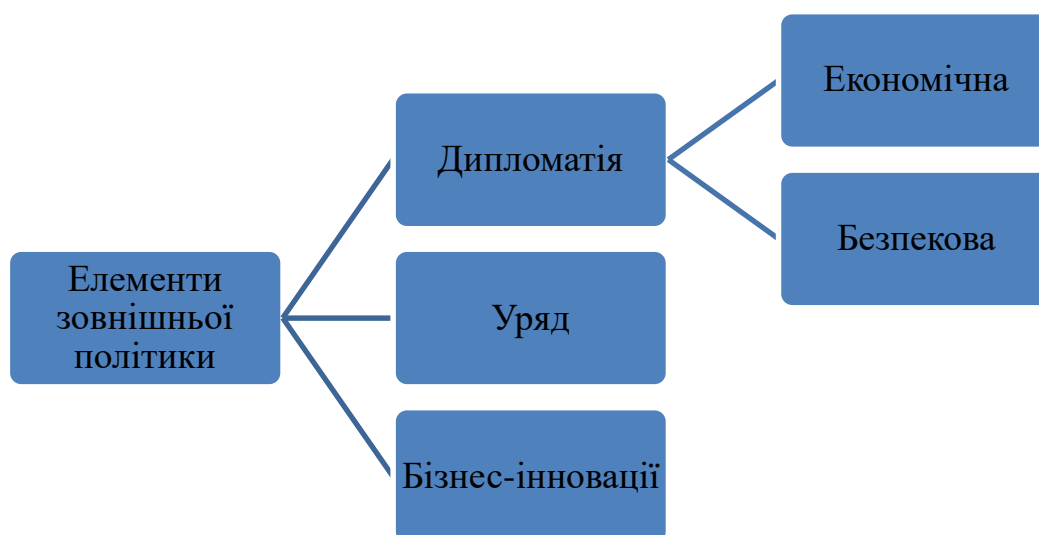

Рисунок 1.4 Елементи зовнішньої політики підвищення конкурентоспроможності країни

Джерело: [20].

Відповідно, в умовах коли держава має значні досягнення у вищезгаданих елементах, то слід вважати, що така держава виважено використовує потенціал в тому числі економічної дипломатії та має позитивний імідж на міжнародній арені. Кожна держава яка має відповідний міжнародний імідж та сприйняття серед світової спільноти, володіє певним рівнем авторитету та довіри. Набір

інструментів, за допомогою яких держава розвиває національну конкурентоспроможність є досить обширним, проте завжди важливо давати оцінку ефективності різних методик, щоб у майбутньому передбачити усі можливості та загрози під час розробки державної зовнішньоекономічної стратегії.

«Економічній дипломатії з усіма її засобами та інструментами і конкурентоспроможності притаманний інтегральний характер, оскільки ці сфери тісно пов'язані між собою та потребують консолідації зусиль всіх гілок влади (від загальнодержавних до місцевих), наявних у держави ресурсів тощо» [21]. Одним з аспектів вирішення даних питань – це політичне та дипломатичне сприяння зовнішньоекономічній діяльності вітчизняних товаровиробників та експортерів зокрема, полегшення їх доступу до світових ринків товарів та ресурсів, зростання національної конкурентоспроможності. Такі функції в основному покладено на економічні відділи при дипломатичних відомствах у країнах перебування. «Хоча, в залежності від ситуації, до подібних дій може бути залучений увесь потенціал офіційного рівня: вище керівництво держави, міністерства і відомства, а також неофіційний рівень: ЗМІ, діаспора, громадські організації, що об'єднують вітчизняних економістів, бізнесменів, правників тощо. Успіх тут багато в чому залежить від скоординованих дій обох рівнів економічної дипломатії» [22].

Наступним аспектом в контексті досягнення основних завдань економічної дипломатії є виважений та ретельно спланований та науково обґрунтований переговорний процес, в першу чергу на найвищому рівні. Такі переговори можуть проводитися як на двосторонньому, так і на багатосторонньому рівнях. «Важливе значення належить вибору стратегії ведення переговорів, яка на сьогодні є невід'ємною частиною світової дипломатичної практики і є ефективним інструментом захисту національних інтересів будь-якої суверенної держави. Дипломатам, урядовцям, державним діячам малих та середніх країн, які безпосередньо залучені до переговорів з зарубіжними партнерами необхідно

використовувати кращі зразки таких стратегій, особливо у відносинах з великими країнами і потужними міждержавними угрупованнями» [23, с. 66].

Також аспектом реалізації економічної дипломатії в рамках підвищення конкурентоспроможності країн є розробка і дотримання науково обґрунтованого напрямку зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної стратегії держави. Така стратегія зазвичай підтримується більшістю суспільства та відповідає загальній концепції національних інтересів, економічної та національної безпеки держави. Значення економічної дипломатії у цьому контексті є вагомим, оскільки при формуванні державного стратегічного курсу, виборі стратегічних партнерів і зразкових ситуацій варто мати на увазі особливості еволюції інтеграції країн у глобалізований економічний простір.

Таким чином, конкурентоспроможність визначає глобальний вплив країни та її здатність до формування міжнародного діалогу. Це потребує злагоджених дій держави, бізнесу і громадянського суспільства. Головна місія економічної дипломатії полягає у створенні перспективних умов для доступу та просування товарів і послуг на міжнародному ринку, захисті національних, стратегічних та економічних інтересів країни, а також підвищення конкурентоспроможності країни в регіоні та світі.

Економічна дипломатія формує ефективний механізм для управління глобальними процесами, як в інтересах окремої країни так міжнародного співтовариства вцілому. Економічна дипломатія, яка використовує різноманітні інструменти, дозволяє збалансувати результати розвитку світової економіки для національних економік, груп держав і цілих регіонів, недопущення ескалації торговельно-економічних конфліктів тощо. Водночас економічна дипломатія, яка базується на значних фінансових, організаційних, інформаційних та інших ресурсах держави, у разі непередуманого її використання, може стати руйнівним фактором для світової економіки. Тому найважливіше завдання сучасної економічної дипломатії полягає в ефективному інтегруванні національних інтересів в загальний контекст забезпечення сталого регіонального та глобального економічного розвитку.

РОЗДІЛ 2

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЕКОНОМІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ

2.1. Економічна дипломатія в системі національної економічної безпеки України

Аналіз існуючих трактувань поняття «економічна безпека держави» свідчить про те, що неабиякий інтерес є серед теоретиків та практиків даної сфери дослідження. Враховуючи той факт, що зміст поняття «безпека» постійно трансформується, тобто знаходиться в змінному режимі, то зрозуміло, що він потребує детального визначення в кожному окремому випадку.

Дослідження економічної безпеки пояснюється необхідністю вивчення останніх подій, оцінки очевидних змін в еволюції загроз економічній безпеці та вироблення узгодженого, послідовного бачення майбутнього. Але на сьогоднішній день, в умовах, коли макростабільність, зростання та розвиток все більше залежать від аналізу інформації та експертизи, «економічна безпека» досі не має загально визнаного поняття.

Різноманітність значень, що описують це поняття, часто є результатом розуміння сучасної реальності, ніж дослідження економічної науки. Так, реальність показує, що всі люди, галузі економіки, держави, регіони і т.д. хочуть здійснювати свою діяльність відчувачи безпеку. Люди, які відчують відсутність елементарної безпеки у своїх сім'ях, на роботі, в громаді, у своїй державі, мають тенденцію ставати соціально безвідповідальними.

Економічна безпека завжди була і буде ключовим поняттям міжнародних економічних відносин. Поняття економічної безпеки стало ще більш важливим у XXI століття з моменту розпаду біполярності на міжнародному рівні та внаслідок поглиблення глобалізації. Останнім часом точаться дискусії щодо визначення економічної безпеки, хоча в основному прийнято вважати, що сьогодні економічна безпека щось означає дещо інше, ніж наприклад до кінця

холодної війни. Зокрема, під час Другої світової війни економічна безпека розглядалася як державна політика у сфері торгівлі, грошово-кредитної та фіскальної політики. Ці інструменти використовувалися для просування інтересів держави. У світі, поділеному на дві групи країн, які мали ідеологічно і діаметрально протилежні політичні системи, економіка стала пріоритетною частиною національної безпеки. Саме в цей період економічна безпека розумілася як процес підтримки стабільності економіки.

Відповідно до Стратегії економічної безпеки України сутність національної економічної безпеки (Рис. 2.1) визначається як спроможність національної економіки забезпечити свій вільний незалежний розвиток і утримати стабільність громадянського суспільства та його інститутів, а також достатній оборонний потенціал країни за всіляких несприятливих умов і варіантів розвитку подій та здатність Української держави до захисту національних економічних інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз (Додаток А). Застосування інтелектуально-інноваційного розвитку України є базовою передумовою досягнення нею найвищого рівня економічної безпеки.

Рисунок 2.1 Місце національної економічної безпеки в ієрархії рівнів економічної безпеки

Джерело: [24].

Одним із пріоритетних інструментів забезпечення економічної безпеки є економічна дипломатія, оскільки це той фактор, який безпосередньо впливає на реалізацію національних інтересів. Пріоритетними напрямками економічної дипломатії можна назвати зокрема сприяння експорту шляхом диверсифікації ринків і залучення інвестицій у стратегічні сектори економіки.

За визначенням, економічна дипломатія – це ефективна інституційна співпраця в рамках досягнення цілей, пов'язаних із просуванням економічних інтересів будь-якої держави за кордоном. Зв'язок між економічною дипломатією та питаннями економічної безпеки був головною темою дискусій ще на початку 1970-х років. Так у 1970-х і 1980-х роках економічна дипломатія розглядалася окремо від безпекової дипломатії та питань безпеки в цілому. На початку 1990-х роках точилася дискусія про те, яким секторам слід надати пріоритет у зовнішній політиці, економіці чи безпеці, і така дискусія тривала до 1995 року майже в усіх країнах світу, але до прикладу США вирішили повернути зовнішньоекономічну політику в бік підтримки стратегії безпеки.

Світовий досвід показує, що економічна безпека – це перш за все гарантія незалежності країни, стан стабільності та ефективності суспільства. Тому економічна безпека є одним із найважливіших національних пріоритетів у багатьох країнах світу, а також аналіз та адаптація успішного досвіду для інших країн щодо пошуку найефективніших механізмів досягнення стабільності та ефективності національної економіки. Після холодної війни економічна безпека змінює свою спрямованість з геополітичної на геоекономічну, з військової супердержави на економічну супердержаву, з політико-ідеологічної конкуренція, до економічної конкуренції. Джон Стремлау, доктор економічних наук, віце-президент програми миру в «Центрі Картера» зазначив, що на початку 1990-х «ми вступаємо в епоху коли зовнішня політика та економічна безпека дедалі більше переплітаються, тому економічна дипломатія має важливе значення для вирішення проблем нашої ери» [24].

І хоча економічна дипломатія як напрям зовнішньополітичної діяльності існує давно, саме поняття «економічна дипломатія» увійшло до категоріального

ряду таких наук як міжнародне право та суміжні науки відносно недавно. Цілком виправдано, що у наукових працях можна зустріти чимало різноманітних його визначень. «Попри це більшість визначень, які зустрічаються в працях зарубіжних авторів, включають наступні елементи:

- полегшення доступу до зовнішніх ринків для національних виробників;
- залучення прямих іноземних інвестицій на національну територію;
- вплив на міжнародні правила заради з урахуванням національних економічних інтересів» [25].

Як зазначалося вище, головне завдання економічної дипломатії полягає у досягненні економічних цілей дипломатичними засобами, що не виключає також використання економічних важелів. Дипломатія може застосовувати також економічні інструменти (санкції) для досягнення неекономічних, тобто політичних чи військових цілей.

«Економічна дипломатія є складовою зовнішньополітичної діяльності держави, яка тісно пов'язана з сектором безпеки, оскільки її результативність впливає на стан економічної безпеки держави, реалізацію національних економічних інтересів (Рис. 2.2). Відтак не лише зовнішньополітичний, але й безпековий вектор визначають цілі та завдання економічної дипломатії, а також ту сукупність форм, засобів і методів, які вона використовує для реалізації зовнішньоекономічної та безпекової політики» [26].

Рисунок 2.2 Складові національних інтересів держави

Джерело: [27].

Отже, національний інтерес – це узагальнення інтересів всіх членів цивілізованого суспільства, і включає в себе зокрема економічний національний інтерес. На практиці національні інтереси можна класифікувати за певними ознаками (Рис. 2.3)

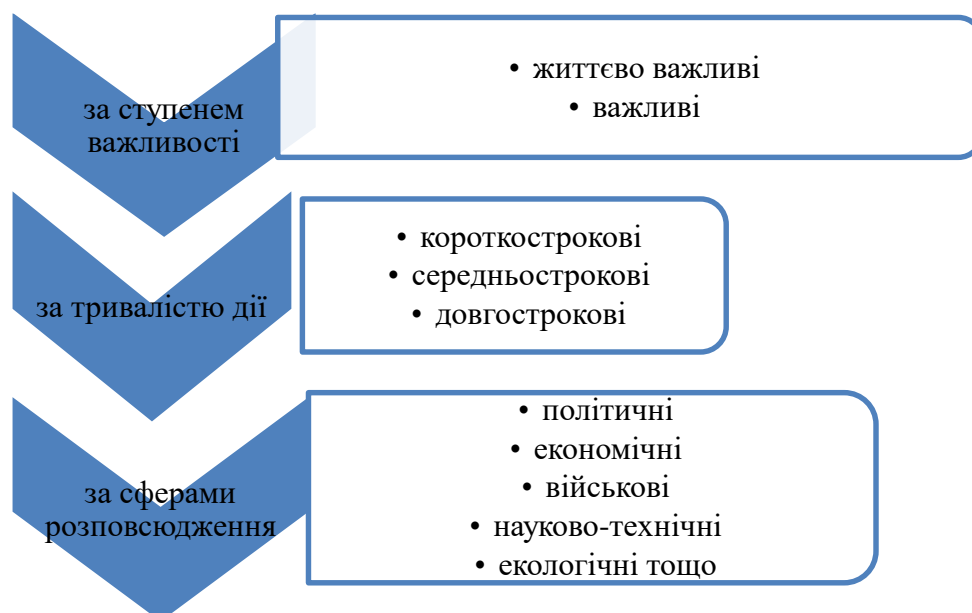

Рисунок 2.3 Класифікація національних інтересів

Джерело: [29].

«Економічні інтереси в структурі національних інтересів – це економічна складова, яка, своєю чергою, складається з комплексу інтересів суб'єктів господарювання (національних компаній) у всьому розмаїтті їхніх взаємозв'язків» [29, с. 365].

«Економічна безпека являє собою досить складне багатofакторне поняття, що характеризує здатність національної економіки до економічного зростання з метою задоволення на певному рівні потреб населення та держави; протистояння дестабілізаційній дії чинників, які формують загрозу стійкому збалансованому розвитку держави; забезпечення конкурентоздатності національної економіки у світовій системі господарювання» [30].

Відповідно до розробленої Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року [31] економічна безпека України є складною системою, структуру якої формують такі види безпеки як:

- фінансово-економічна безпека;
- виробнича безпека;
- зовнішньоекономічна безпека;
- інвестиційно-інноваційна безпека;
- макроекономічна безпека.

Такий підхід зумовлює наступні завдання у сфері досягнення економічної безпеки є: «забезпечення стійкості від зовнішніх і внутрішніх викликів та загроз національним економічним інтересам держави та інтересам її громадян; збереження та розвиток економічної потужності країни з урахуванням Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року» [32] та позицій людиноцентризму; гарантування національної економічної незалежності та здатності до захисту національних економічних інтересів, в тому числі у високотехнологічній сфері.

З метою захисту економічного суверенітету і безпеки України та підвищення конкурентоспроможності національної економіки економічна дипломатія реалізує наступні цілі:

- 1) захист національних економічних інтересів та прав учасників підприємницької діяльності в державі перебування;
- 2) сприяння розвитку торгово-економічних зв'язків та залученню іноземних інвестицій у визначені сфери економіки та виконанню міжнародних договорів, укладених із державою перебування;
- 3) доведення до відома органи державної виконавчої влади про цінову, податкову а також тарифну політику, яку провадить держава перебування щодо продукції, яка експортується;
- 4) розробка та обґрунтування висновків щодо доцільності імпортування товарів та послуг, залучення кредитів із держави перебування, із врахуванням кредитних ставок тощо.

Для досягнення цілей економічної дипломатії в Україні функціонує така інституційна єдність як: Президент України; Верховна Рада; Кабінет Міністрів; профільні міністерства (Міністерство закордонних справ та Міністерство економіки); відділи та управління з економічних питань в структурі закордонних дипломатичних установ.

Для розвинених країн світу безпека є важливим фактором їх подальшого успішного економічного розвитку та створення додаткових можливостей для вигідного розміщення капіталу та виробничих потужностей за кордоном. Проте, коли мова йдеться про країни, що розвиваються, цей вплив має неоднозначні наслідки. З одного боку, глобалізація сприяє модернізації їхніх економік, прискорює розвиток експортно-орієнтованих галузей і поширення західних стандартів управління та виробництва, але з іншого боку, це призводить до зміни соціально-економічної орієнтації на відкритість економіки через інтеграцію у світовий ринок, посилення комерціалізації.

Як наслідок, національні цілі та пріоритети не вирішуються і не розробляються, індивідуалізм швидко набуває значення та відповідно прогресує, а соціально-економічні проблеми загострюються. Більшість проблем, які виникли в Україні після вступу до СОТ, існували й раніше, через неузгодженість внутрішніх і світових тенденцій економічного розвитку, відсутність сучасної високотехнологічної інфраструктури та ринкових інвестицій, а також нездатність і небажання національної економіки інтегруватися у світову економіку. Є й інші чинники, наприклад реформа національної системи державного управління. Однак після вступу України до СОТ ці економічні проблеми та ризики виявилися більш суттєвими та істотними. Можна виділити ключові моменти. Перший із них – мінімізація захисту вітчизняних виробників від конкуренції з боку іноземних компаній на внутрішньому ринку, зниження тарифів, запровадження мораторію на антидемпінгові процедури та, як наслідок, зменшення надходжень до державного бюджету через скорочення імпорту мито.

Ці проблеми найбільш поширені в економіках, що розвиваються. Однак певні проблеми все ще потребують вирішення, наприклад, проблеми процесу інтеграції з країнами, що не є членами СОТ, імпорт застарілих технологій, які більше не є конкурентоспроможними чи ефективними в країнах походження порівняно з останніми технологіями, та неспроможність держави гарантувати рівні економічні свободи та права всім суб'єктам господарювання під час здійснення фінансово-економічної діяльності, включно з іноземними інвесторами. Щодо української економіки, то може спостерігатися відсутність стабільної та єдиної стратегії економічного та політичного розвитку, проведення «вічних реформ», зниження виробництва та попиту на українську продукцію на світовому ринку, занепад неконкурентоспроможних вітчизняних виробництв та суб'єктів господарювання, значне зростання неякісних імпортованих товарів та контрафактної продукції на національному ринку, неспроможність влади створити сприятливий інвестиційний клімат на внутрішньому ринку через економічну та політичну нестабільність у країні, відсутність неефективного використання наявних технічних, інфраструктурних, транспортно-транзитних можливостей української економіки для забезпечення її активної участі у зовнішній торгівлі та подорожчання імпортованих енергоносіїв. Структура експорту залишається відповідною з великою часткою сировини, що – у відповідь на економічну кризу – призвело до значного падіння попиту на іноземну сировину та негативного торгового балансу. Внаслідок лібералізації її режимів ми можемо спостерігати обмеження можливостей держави щодо регулювання своєї зовнішньоекономічної діяльності. Основні торговельні партнери України у 2022 році представлено на рис.2.4.

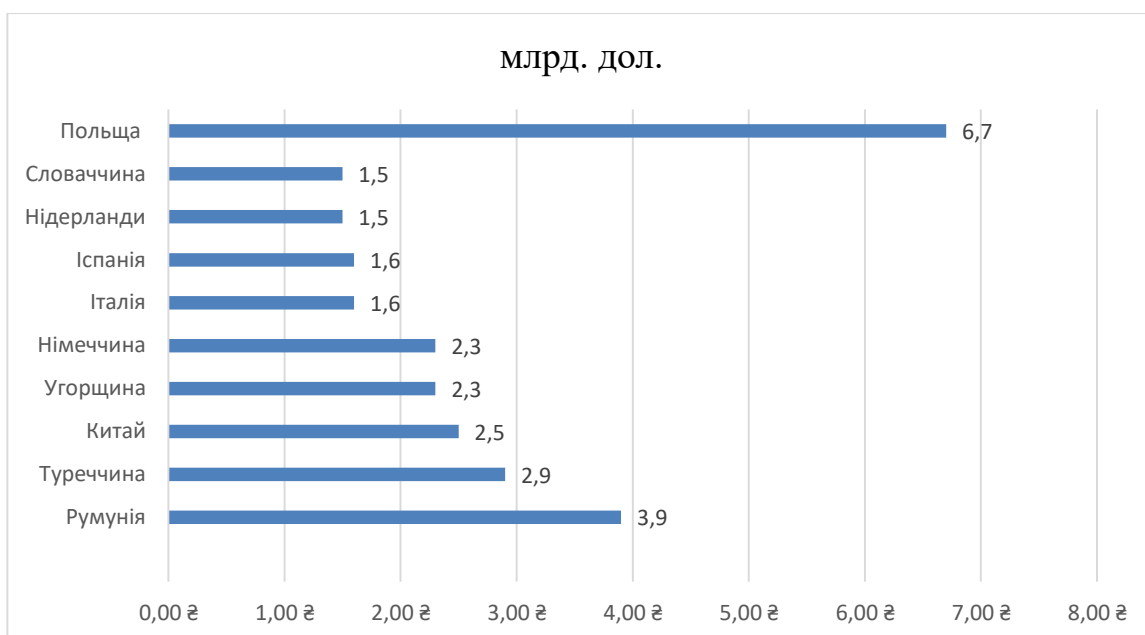

Рисунок 2.4 Торгівельні партнери України в 2022 році

Джерело: [33].

Варто зазначити що 2022 рік був воєнним роком, що ставило перед суб'єктами господарювання складні задачі і швидкого реагування на ситуацію. Однак підприємства оговтавшись від шоку вторгнення, вже у квітні почали відновлювати обсяги поставок за кордон у кардинально нових безпекових і логістичних умовах. Із серпня запрацювала чорноморська зернова ініціатива, яка дала змогу відновити більшу частину експорту. Через обвал попиту всередині країни дивитися на закордонних споживачів почали навіть компанії, які завжди орієнтувалися на внутрішній український ринок.

Вирішення цих проблем можна також шукати в участі держав у регіональних інтеграційних об'єднаннях, підписанні регіональних торговельних угод для впровадження глибшої інтеграційної схеми, спрямованої на створення взаємовигідних економічних і політичних зв'язків у міждержавних союзах. Інтеграція досягається шляхом об'єднання національних фінансово-економічних систем держав, створення спільних наднаціональних інститутів або закладів, а також грошових фондів.

Таким чином, економічна дипломатія стосується не лише глобальних дипломатичних програм, які впливають із таких процесів ринкової інтеграції, як переговори щодо міжнародної економіки, угоди про права інтелектуальної

власності, угоди про електронну комерцію, транснаціональні і фінансові переговори, а також зі змінами в дипломатії і особливо з появою нових її форм, нових акторів, формальних та неформальних структур.

2.2. Аналіз інституційного забезпечення реалізації зовнішньоекономічного потенціалу України

Зовнішньоекономічна діяльність підприємств і підприємницьких структур України покликані бути активною частиною соціально-економічного розвитку країни та підвищення її міжнародного авторитету. При цьому інтеграція української економіки у світову економіку передбачає активну участь у сучасному міжнародному поділі праці та технічному обміні, світовій торгівлі та багатогранному співробітництві з усіма країнами та міжнародними партнерами на взаємовигідній основі. Ключовим питанням тут залишається проблема просування та захисту національних економічних інтересів. Ці цілі можуть бути досягнуті кількома чинниками, які мають управлінську, організаційну, операційну, правову та фінансову природу. Важливу роль тут можуть зіграти нові нетрадиційні форми і методи організації та підтримки зовнішньоекономічної діяльності, у тому числі шляхом повного використання механізмів економічної дипломатії. Значний невикористаний потенціал у цій сфері для України міститься в міжнародному співробітництві.

Показники зовнішньоекономічної діяльності України за останні роки свідчать про формування нової динаміки експортно-імпортних операцій, а також виникнення певних проблем, пов'язаних із утриманням позицій на зовнішніх ринках.

Оскільки валовий внутрішній продукт України суттєво залежить від обсягів експортування товарів і послуг, ефективність ЗЕД не втрачає своєї актуальності. Крім того, вплив кризових чинників на учасників міжнародних ринків, посилення конкуренції, не дивлячись на членство України в СОТ, нові угоди про

зони вільної торгівлі посилюють потребу для активізації діяльності національних агентів з іноземними партнерами.

Регулювання ЗЕД в Україні здійснюється державою, недержавними органами управління економікою та самими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності з метою:

- формування найбільш сприятливих умов для залучення національної економіки в систему міжнародного поділу праці;
- захисту національних економічних інтересів та інтересів суб'єктів господарювання, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність;
- підтримки конкуренції та усуненні монополізму у сфері зовнішньоекономічної діяльності;
- мотивації до ефективних структурних змін в економіці;
- досягнення збалансованості економіки та рівноваги на внутрішньому ринку.

«Безперечно, найбільш значущим за юридичною силою обсягом повноважень щодо управління економічними процесами в державі володіє Президент України. Так, відповідно до Конституції України Президент України визначає основні напрями зовнішньої і внутрішньої політики, зокрема економічної, впливає на розстановку кадрів, створення управлінських структур у даній сфері» [34]. Досліджуючи дане питання, варто зазначити, що розвиток зовнішньоекономічної діяльності відбувається в певному інституційному середовищі, яке представляє собою сукупність інституцій (структур) (Рис. 2.5) та організаційно-економічних способів забезпечення умов провадження такої діяльності.

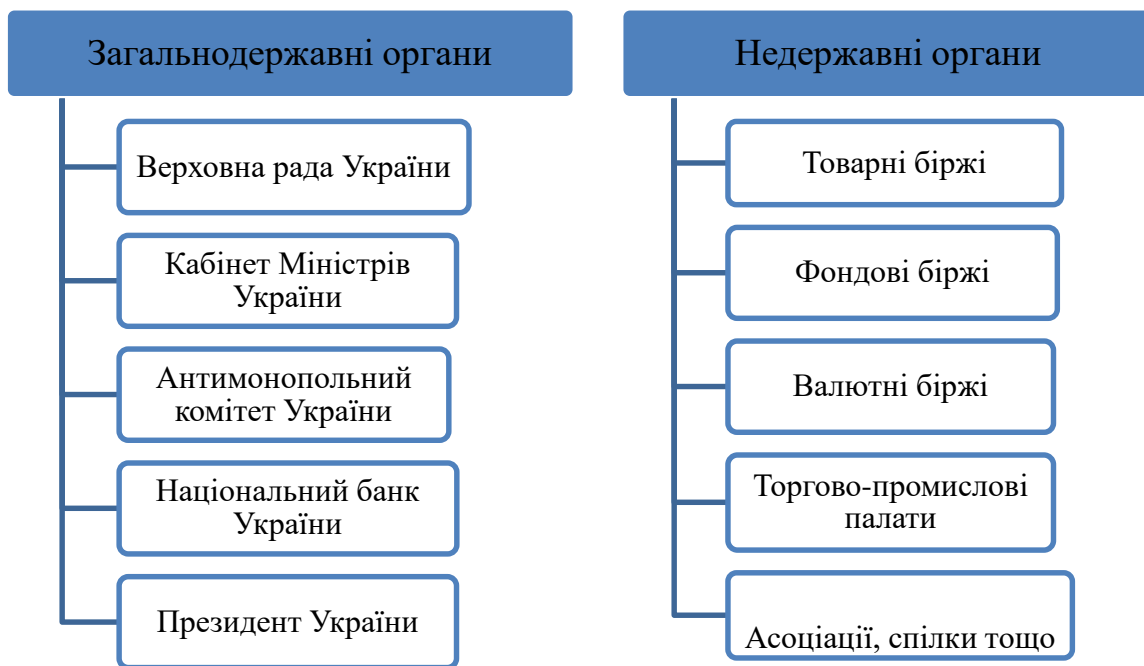

Рисунок 2.5 Інституції що регулюють ЗЕД в Україні

Джерело: [34-35].

Даний перелік державних інституцій не є вичерпним, так як поза увагою залишились інститути, на які покладено деякі функції щодо регулювання ЗЕД в певній галузі чи сфері економіки. Тому систему державного регулювання зовнішньоекономічною діяльністю варто доповнити відділами з економічних питань у складі дипломатичних представництв за кордоном Міністерства закордонних справ України, формування та діяльність стосуються забезпечення узгодженого здійснення зовнішньополітичного вектору України, розробки механізму захисту за кордоном національних економічних інтересів, забезпечення подальшого розвитку економічних зв'язків з іноземними державами і міжнародними організаціями; Державною службою статистики України, що займається підготовкою зведеної статистичної інформації щодо зовнішньоекономічної діяльності, публікує інформацію щодо стану і структури зовнішньоторговельного балансу України.

Інституційне середовище є одним із головних факторів ефективного функціонування національної економіки в цілому і зовнішньоекономічної діяльності зокрема. Саме тому держава має виважено впливати на його

вдосконалення, в тому числі через сприяння формуванню та розвитку інститутів законодавчої та виконавчої влади, діяльність яких здебільшого направлена на досягнення національних інтересів. Не менш важливим завданням держави є також інституційне забезпечення податкового регулювання зовнішньоекономічної діяльності через розробку та впровадження фіскального інструментарію, спрямованого на підвищення ефективності зовнішньої торгівлі України.

Сучасне значення зовнішньоекономічних зв'язків полягає в тому, що вони дають можливість збалансувати соціально-економічний розвиток як країни, так і окремих суб'єктів господарювання. При цьому досить актуально збалансувати експорт та імпорт товарів. Проте варто мати на увазі, що навіть збалансований експорт та імпорт не завжди може вказувати ефективність зовнішньоекономічної операції хоча б для однієї зі сторін. Сальдо експорту і імпорту за валютою між країнами-партнерами не виключає, що одна з них буде приносити велику користь, а інша – меншу. Тому особливу роль тут мають відігравати інструменти економічної дипломатії, які уможливають та підтримують співпрацю між країнами та їх суб'єктами господарювання на основі взаємного інтересу та максимального врахування інтересів країн.

Інтереси України щодо країн-партнерів у зовнішній торгівлі передусім характеризує географічна структура експорту та імпорту. Дані щодо його динаміки протягом останні 26 років наведені в таблиці 2.1.

Війна, що розпочалася в лютому 2022 року призвела до посилення «напруженості на фінансових ринках, беспрецедентного зростання цін на товари та невизначеності в економіці, що проявляється уповільненням економічного зростання та зростанням інфляції. Відповідно до останнього звіту про фінансову стабільність, який періодично публікує Національний банк України, зростання невизначеності щодо обсягу, масштабу та тривалості порушень у функціонуванні світової економіки, викликаних збройною агресією Росії проти України, є головним внутрішнім фактором, що впливає на функціонування

вітчизняної економічної системи. Військові дії призвели до найбільшого економічного колапсу в історії незалежної України» [36].

Таблиця 2.1. – Географічна структура зовнішньої торгівлі України,
млн.дол.США

Показники	1996	2006	2012	2016	2021	2022
Експорт (всього):	14400,8	38368	68830,4	36361,7	68072,3	60205,8
Європа	3456,9	12625,5	17424	13790,1	34213,6	-
Азія	2894,2	8446,2	17681,1	11796,3	24762,1	-
Африка	209,3	2373,7	5638,2	3865,1	5626,8	-
Америка	598,3	2550,9	2607,7	735,2	3258,5	-
Австралія і Океанія	20,1	17,9	50,9	18,3	73,9	-
Імпорт (всього):	17603,4	45038,6	84717,6	39249,8	72843,1	61866,1
Європа	4655,6	16804,2	27569,6	18470,2	44327,7	-
Азія	672,6	6143,7	17140,5	8920,5	22244,6	-
Африка	141,5	413	851,3	553,9	1213,1	-
Америка	931	1465,3	4446,7	2594,8	4833,1	-
Австралія і Океанія	24,3	99,5	195,7	120,6	178,1	-

Джерело: [35].

Для кращого аналізу показників експорту та імпорту розглянемо рисунок 2.6.

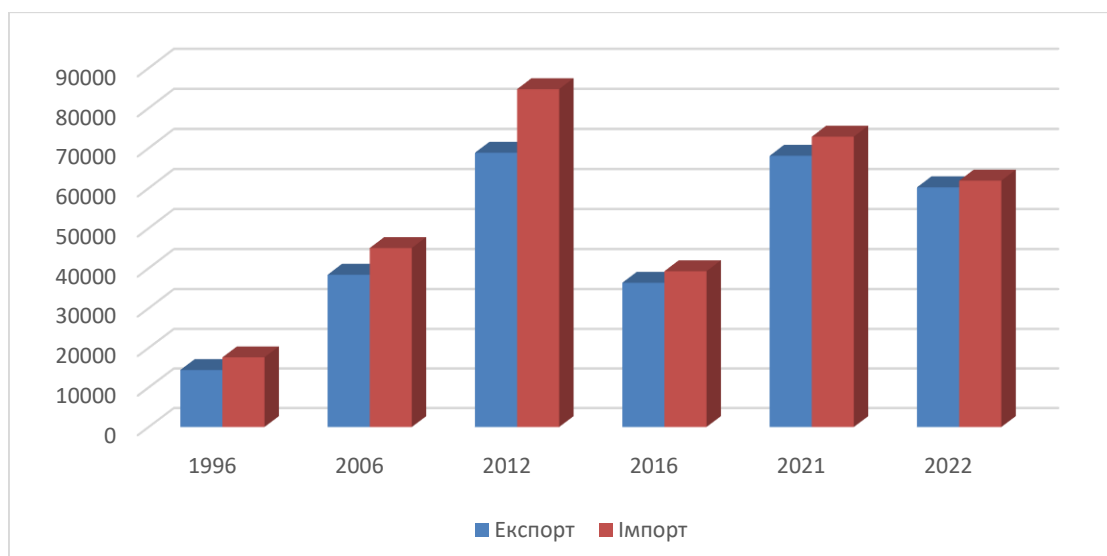

Рисунок 2.6 Динаміка зовнішньої торгівлі України 1996-2022 рр., млн.дол США

Джерело: [35].

В контексті повномасштабної військової агресії росії проти України світова спільнота вимушена реагувати і здійснювати відповідні заходи, шукати інструменти економічної дипломатії не лише по відношенню до України, яка стала жертвою (йдеться наприклад про фінансову та гуманітарну допомогу), але й по відношенню агресора, розробляючи та запроваджуючи пакети економічних санкцій. Щодо останнього то цивілізованим світом продемонстровано «усвідомлену необхідність застосування найпоширеніших інструментів тиску на державу агресора і її сателітів, які порушують фундаментальні принципи чинного міжнародного порядку. У концептуальному плані санкції, як інструмент економічної дипломатії, виконують одну із трьох функцій:

- 1) надання країні-агресору чіткого сигналу щодо неприйняття міжнародними партнерами її поведінки;
- 2) досягнення ефекту стримування через ускладнення досягнення владою країни-агресора її цілей;
- 3) примушення країни-агресора до певних дій (у нашому випадку – припинення вогню й відведення військ Російською Федерацією)» [37].

Таким чином, для розбудови багатостороннього співробітництва України з країнами світового співтовариства та міжнародними організаціями, а також для вирішення проблем військового характеру, кожна держава потребує постійного представництва державних та недержавних організацій за кордоном. Згідно офіційних даних, наданих міністерством закордонних справ України станом на 17 березня 2023 року функціонує понад 90 дипломатичних представництв за кордоном, при цьому на сьогоднішній день посла України немає у 106 країнах. Варто зазначити, що не скрізь у них є необхідність, так як з деякими країнами у нас розірвані дипломатичні відносини, у деяких немає дипломатичної місії чи її рівень нижчий за посла. До слова не у всіх країнах Європи Україна має послів. Це зокрема стосується таких країн як Бельгія, Вірменія, Грузія, Ліхтенштейн, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Угорщина та Чехія. У більшості цих держав є тимчасово повірений у справах.

З країн Азії та Океанії українського посла немає в таких державах: Афганістан, Бангладеш, Ємен, Індія, Казахстан, Китай, Малайзія, Мальдіви, Таїланд, Філіппіни, Шрі-Ланка.

Але попри це найгірше дипломатичні відносини в Україні налагоджені з африканськими країнами. Президентом України на цей рік поставлено завдання перезавантажити відносини з державами континенту та визначено десять країн, де будуть відкриті посольства.

На Близькому Сході українського посла немає у таких країнах: Ірак, Іран, Ліван, Оман. У всі країни Північної Америки призначено українських послів, а в Південній Америці їх немає в таких державах: Болівія, Бразилія, Еквадор, Колумбія, Парагвай, Чилі, Уругвай. З зрозумілих причин Україна не має дипломатичних відносин з росією [38].

Важлива роль дипломатії в сучасних умовах полягає в донесенні достовірної інформації на всіх континентах світу про реальний стан справ в Україні, зокрема на території де відбуваються військові дії. Враховуючи активну пропаганду та дезінформацію з боку росії, досягти цього доволі вкрай складно. Україна досі відбиває атаки не тільки військового, а й дипломатичного характеру. За активного сприяння та консолідації дипломатичних зусиль світовою спільнотою було запроваджено більше 6 тисяч санкцій проти рф. Сама рф до вторгнення була активним учасником світової політики та міжнародних відносин, а сьогодні знаходиться на рівні токсичних держав із точки зору розвитку дипломатичних відносин. Так російські ринки стали залишати міжнародні компанії, виходячи із ринків, або зменшуючи свою активну діяльність. Чисельність компаній, які оголосили про скорочення своєї присутності на російському ринку перевищала дві сотні. І сьогодні Україна всупереч прогнозам протриматися не більше 3 днів, тримає оборону від російської агресії вже другий рік. Захист країни здійснюється як на воєнному, так і на дипломатичному рівні.

Отже в умовах глобалізації, механізми формування нових проєкцій економічної дипломатії пов'язані з великою динамікою зовнішньополітичних дій країн та характером конкуренції. Це позначається на розширенні функцій

дипломатії, необхідності зміцнення взаємозв'язку внутрішньої та зовнішньої політики, формуванні нових рівнів інституціоналізації, актуалізації стратегій економічного розвитку, партнерства та співробітництва. Враховуючи складність підтримки міжнародного порядку, дипломатія й надалі залишатиметься його основним елементом, рушієм змін у світовій економіці.

Слід зазначити, що в сучасних умовах економічна дипломатія залишається в руслі зовнішньої політики різних країн і, безперечно, зовнішньої політики України. Поглиблення економічної інтеграції України з ЄС відбувається не лише через посилення торговельно-економічних можливостей Угоди про асоціацію та набуття статусу кандидата на вступ до ЄС, а й через інтенсифікацію всіх сфер і рівнів міжнародних відносин та активне дипломатичне співробітництво. Для України розвиток економічної дипломатії набуває стратегічного значення та особливого статусу з точки зору можливостей:

- власного представництва у світовому економічному просторі; підвищення рівня конкурентоспроможності;
- створення нових форм міжнародного співробітництва для посилення продовольчої, енергетичної та екологічної безпеки.

Сьогодні українська дипломатія також перебуває в епіцентрі накопичення фінансово-економічних ресурсів для протидії військовій агресії. Конструктивна взаємодія між країнами вимагає серйозного усвідомлення глобальної взаємозалежності, існуючих загроз і потенційних ризиків, прояви яких можуть або звести нанівець досягнення цивілізації, або сприяти миру, гуманності, демократії та свободі.

Таким чином, економічна дипломатія являє собою взаємопов'язану міжнародну діяльність органів державної влади, фінансово-економічних інституцій та суб'єктів господарювання, яка спрямована на забезпечення конкурентних переваг, просуванні національних економічних інтересів та створення привабливих умов для вітчизняної економіки з використанням дипломатичних механізмів. На сьогоднішній день економічна дипломатія має значну ефективність через технологічний розвиток, зміну орієнтирів та виходу

на новий рівень свого розвитку. Проте, на практиці, зустрічаються певні перешкоди, які перешкоджають бути більш ефективною. Як свідчать останні події економічний, соціальний, політичний та технологічний розвиток демонструє незахищеність у всьому світі. Міжнародна економіка стала більш нестабільною та вразливою. Підвищення глобальної взаємозалежності призводить до посилення вразливості національних економік. Світова економіка демонструє більшу схильність до економічних криз, глибоких спадів, які передбачають їх мігрування з однієї країни чи регіону світу в інші. Із розвитком глобалізації економічні кризи в країні чи регіоні можуть впливати на інші національні економіки. Тому варто зазначити, що підвищення ефективності економічної дипломатії, зокрема в Україні, це пріоритет з огляду на сучасні тенденції.

2.3. Моделі функціонування економічної дипломатії в окремих країнах Європейського Союзу

Сьогодні Європейський Союз являє собою провідну міжнародну наднаціональну, універсальну організацію, функціонування якої впливає на різні сторони міжнародних відносин в сучасному глобалізованому світі. Одним із важливих напрямів діяльності ЄС є економічний, для забезпечення якого інтенсивно використовуються інструменти, що у фаховому середовищі називають економічною дипломатією.

Європейський Союз знаходиться в процесі становлення європейської економічної дипломатії. Однією з цілей ЄС є поєднання просування своїх економічних інтересів із захистом своїх цінностей, при цьому спираючись на інтереси країн-партнерів і шукаючи синергію з ними.

Економічні питання завжди були ключовим стрижнем європейського порядку денного, починаючи з його зародження, у своєму внутрішньому вимірі, а також у своєму зовнішньому вимірі з часів витоку Європейського економічного

співтовариства, зі створенням єдиного європейського ринку та прийняття спільного зовнішнього тарифу та політики. З цих ранніх етапів, було прийнято спільні промислові проекти, здатних конкурувати на світовій арені та захищати усвідомлені європейські економічні інтереси. Однак економічна дипломатія ЄС не дивлячись на загальні принципи та правила, характерні для її країн-членів, володіє власними характерними особливостями та специфічними рисами, які беззаперечно варто брати до уваги при здійсненні євроінтеграційних прагнень нашої держави.

В основі розробки економічної дипломатії Європейського Союзу знаходяться нормативні акти, що затверджують засади спільної економічної діяльності і торгівельної політики, спрямованої на поступову лібералізацію світової торгівлі і добросчесної конкуренції. Такими документами є договори та угоди, зокрема: Договір про Європейський Союз, Договір про функціонування Європейського Союзу та Лісабонський договір, який змінює Договір про Європейський Союз і Договір про заснування Європейського Співтовариства.

«Аналіз змісту, характеристик, функцій, стратегічних цілей та інших елементів інструментарію економічної дипломатії ряду країн центральної і західної Європи дозволяє зробити висновок про те, що структурно модель економічної дипломатії Євросоюзу, окрім традиційних складових, повинна містити також класифікацію категорій і сфер компетенції та рівнів процесу.» [39]. Тому аналіз моделей економічної дипломатії країн ЄС та специфіка їх правового регулювання може стати чітким вказівником для диверсифікації економічної дипломатії України за напрямками та предметом, формами і інструментами, за підставами і умовами, за механізмами підтримки, розвитку і стимулювання тощо.

Вивчення засад та інструментів застосування економічної дипломатії на шляху інтеграції нашої держави у світове господарство є не раціональним без дослідження досвіду окремих держав в цій сфері для набуття позитивних навиків і цінних знань. При цьому відкритою лишається дискусія з приводу того, чий досвід варто взяти за основу. Адже виходячи з основних елементів економічної

дипломатії, можемо бачити, що реальні розбіжності в поглядах на стадії розробки її теоретичних засад як науки, під впливом рішень національних урядів та нормативно-правової системи економічної дипломатії кожної окремої держави як сфери діяльності, помножені на соціально-культурні та цивілізаційні відмінності різних народів, вказують на те, що єдиної моделі організації практичної економічної дипломатії не може бути.

За таких умов кожна держава або група держав згідно власної системи цінностей обирає собі варіант розвитку. На такий вибір впливає ряд факторів, зокрема:

- по-перше, історичні традиції застосування економічної дипломатії для вирішення завдань власної зовнішньої політики та зовнішньоекономічної діяльності держави і її суб'єктів господарювання;

- по-друге, приналежність до тих чи інших інтеграційних угруповань, на рівні яких часто встановлюються уніфіковані стандарти для багатьох напрямів діяльності країни (в т.ч. і економічної дипломатії);

- по-третє, рівень соціального та економічного розвитку держави (розвинена, що розвивається тощо).

Виходячи з євроінтеграційних прагнень України, вважаємо за доцільне розглянути світовий досвід економічної дипломатії на прикладі країн Європи, оскільки цілий ряд таких країн відіграє важливу роль в міжнародних політичних та економічних процесах, а також слід зауважити, що країнами ЄС, є саме ті, що ініціювали його створення та ті, які згодом приєднались. Отже, вивчення зарубіжного досвіду може допомогти вітчизняній економічній дипломатії не тільки знайти виважені рішення щодо модернізації власної економіки, але і попередити потенційні помилки, які через близькість ділового та адміністративного менталітету, можуть виникнути і в Україні.

До країн-ініціаторів створення Європейського Союзу важлива роль належить Німеччині та Франції. Економічна ефективність німецької економіки зумовлюється не лише високим організаційно-технічним показником виробництва, але і використанням максимально ефективних способів розвитку

економіки як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Важливою характеристикою німецької економіки є чітке і всебічне розуміння позиції, що в центрі ринкової економіки знаходиться власна ініціатива підприємств, а державне сприяння не може замінити роботи економіки, в тому числі, і в сфері ЗЕД. Проте держава може сприяти підприємствам у відкритті зовнішніх ринків та впливати на покращення рамкових умов для діяльності підприємств. В даному контексті держава та суб'єкти економіки діють спільно.

«Вагома роль Федеративної Республіки Німеччина у створенні ЄС, у світовій глобалізації, у підвищенні конкурентоспроможності власної економіки завдяки активній участі у міжнародній кооперації зумовлюється системою діяльності органів законодавчої та виконавчої влади в економічній площині. Не другорядне значення в цій системі має застосування максимально ефективних форм і методів підтримки національної економіки на міжнародних ринках» [40, с. 332], головну роль у якому відіграють правові механізми регулювання і регламентування зовнішньоекономічних відносин. Завдяки, в тому числі, ефективному правовому забезпеченню відповідних сторін зовнішньоекономічної діяльності остання має суттєве значення для соціально-економічного розвитку країни. За рахунок експорту ФРН формує понад третину валового внутрішнього продукту. «Так, частка експорту у ВВП в 2000 р. становила 28,2%, в 2005 р. – 34,2%, в 2010 р. – 36,9% і в 2018 р. – 38,9%. Відповідно за обсягами експорту Німеччина впродовж останніх двох десятиліть стабільно входить у першу трійку в світі країн-лідерів, її частка у світових обсягах товарного експорту становила в 2000 р. 8,54%, в 2005 р. – 8,87%, в 2010 р. – 8,35% і в 2018 р. – 8,0%. Водночас слід зауважити, що «вага» 1% світового ВВП збільшилась з 64,5 млрд дол. у 2000 р. до 194,5 млрд дол. у 2018 р. Наведені цифрові дані свідчать про вагомість зовнішньоекономічної складової для економіки ФРН і підтверджують роль та значення її ефективного правового забезпечення» [41].

Особливості правової системи Німеччини є невід'ємною складовою основи правового регулювання економічної дипломатії. Також, не дивлячись на

членство Німеччини в Європейському союзі, для всіх актів ЄС, які є міжнародними договорами, збережено німецький підхід з приводу регулювання зовнішньоекономічної діяльності і вони стають внутрішніми правовими актами через ратифікаційні процедури.

Закордонні дипломатичні представництва Міністерства закордонних справ Німеччини, які включають 228 Посольств і Генеральних консульств, захищають німецькі інтереси в країнах перебування, в першу чергу в контактах з державними інституціями. Їх головна мета – діюча підтримка німецьких економічних інтересів за кордоном. Такі представництва працюють переважно над вдосконаленням умов виходу на ринки німецьких підприємств, надають консультації і сприяють у реалізації їх економічних інтересів. Ця модель функціонування інституцій економічної дипломатії Німеччини є доцільною для вивчення та підвищення ефективності ЗЕД України. Особливу увагу заслуговує зосередження зусиль державних і недержавних органів влади, залучених до вдосконалення умов виходу німецького бізнесу на міжнародні ринки. До того ж на практиці майже відсутня міжвідомча «конкуренція», що значно зменшує конфлікт інтересів та час на прийняття рішень.

Так як Франція досить інтегрована в світовий економічний простір, то доцільно приділити увагу вивченню досвіду здійснення французької економічної дипломатії. Це високорозвинена європейська країна, яку відносять до постіндустріальних займає 7 місце у світі та друге місце в Європейському союзі (після Німеччини). Входить в першу світову десятку розвинених економік світу. Франція бере активну участь у міжнародному поділі праці та відіграє вагомую роль на світовому ринку товарів та послуг. Модель економічної дипломатії Франції використовує ієрархічну модель, яка передбачає, що лише Міністерство закордонних справ та/або інше профільне міністерство бере на себе функцію головного координатора комплексу дій з розвитку економічних зв'язків та реалізацію економічних інтересів країни на міжнародному рівні. Чітка ієрархія такої моделі заключається в тому, що саме цей координаційний центр визначає стратегію та тактику співпраці з органами виконавчої влади, урядовими

і неурядовими організаціями, підприємствами та компаніями в країні перебування дипломатичної місії.

Економічна дипломатія Словацької Республіки в рамках її членства в ЄС є важливим інструментом успіху зовнішньоекономічної політики країни, забезпечення її експорту. Експансія на міжнародних ринках та інтенсивне інвестиційне співробітництво з іноземними інвесторами. Високий рівень експортної орієнтованості ВВП Словаччини значною мірою забезпечується використанням ефективних механізмів підтримки та просування національної продукції на зовнішні ринки. Країна реалізує парадигму забезпечення ефективності зовнішньоекономічних зв'язків як у рамках ЄС та Вишеградської четвірки, так і всередині інших країн. Характерною рисою цієї парадигми останніх років стала яскраво виражена проекспортна політика держави, реалізація якої значною мірою забезпечується засобами економічної дипломатії. Відповідно сформовано механізми просування національних інтересів Словаччини та забезпечення міжнародної економічної діяльності, які включають нормативно-законодавчу, функціонально-інституційну, кадрову та методологічну складові. У зв'язку з цим визначальною залишається роль держави та уповноважених органів, відповідальних за організацію та координацію використання засобів економічної дипломатії та повноцінного сприяння суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності. Особливо помітною є сучасна практика комплектування інституцій економічної дипломатії у Словаччині, яка базується на кваліфікованій підготовці економічних дипломатів у рамках повноцінної університетської програми. У майбутньому професійна підтримка структур словацької економічної дипломатії та її персоналу, професійна, структурна та фінансова підтримка з боку Міністерства економіки є обов'язковою вимогою. Досліджені механізми та практики сприяння міжнародній економічній діяльності Словаччини у зовнішньоекономічних відносинах заслуговують на уваги відповідних державних структур України щодо уніфікації стандартів регулювання та формування відповідних механізмів

захисту національних інтересів, у тому числі в контексті імплементації Угоди про асоціацію Україна–Європейський Союз.

Досить великий науково-практичний інтерес являє собою також досвід економічної дипломатії Республіки Польща. Це зокрема пов'язано з тим, що це безпосередньо сусідня з Україною держава із схожим географічним розташуванням, та проблемами, яка пройшла шлях від командно-адміністративного до ринкового типу економічної системи, а також застосовувала в свій час позитивний досвід українських праць у сфері розвитку власної системи економічної дипломатії.

Одним із головних факторів, що визначають запроваджену у Польщі модель економічної дипломатії є економічні інтереси щодо полегшення доступу польських товарів на нові ринки, а також щодо залучення прямих іноземних інвестицій, що можуть бути реалізовані у зовнішньоекономічній діяльності, її організацію та завдання, коло використовуваних механізмів підтримки і сприяння для національних підприємств.

Розглядаючи роль та значення економічної дипломатії в реалізації економічних інтересів Польщі на світових ринках польським Урядом та профільними міністерствами приділяється велика увага такій діяльності. До основних компетентнісних питань міністерства закордонних справ Польщі в сфері реалізації економічної дипломатії відносять:

- визначення економічних проблем в стратегічній перспективі з точки зору економічної безпеки країни, в тому числі енергетичної, з врахуванням повноти інформації щодо позиції іноземних партнерів у цій галузі;

- аналіз торгово-інвестиційної співпраці в регіональному розрізі, зокрема, аналіз торгівельного обороту та встановлення негативних тенденцій, ліквідація перешкод у доступі до світових ринків, дослідження інвестиційного та науково-технічного співробітництва;

- здійснення допомоги у розв'язанні торговельних конфліктів;

- сприяння та підтримка економічного просування.

Спосіб проведення зовнішньої політики значною мірою в Польщі змінився з 2006 року і спрямований на зміцнення своїх позицій в Європейському Союзі, забезпечення безпеки та зміцнення власного статусу на міжнародній арені. У контексті нових викликів економічна дипломатія отримала три завдання, а саме співпрацю з державами-членами Європейського Союзу, внесок у консолідацію інституційних та макроекономічних показників польської економіки, а також пошук рішення для досягнення економічної безпеки з акцентом на енергетичну безпеку та охорону навколишнього середовища. В оперативній перспективі пріоритетами економічної дипломатії є: аналіз механізмів, необхідних для посилення конкурентоспроможності та визначення інвестиційних можливостей.

Доцільність диверсифікації векторів розвитку польської зовнішньої торгівлі стає вимогою часу, оскільки експортери Польщі відчують вплив кон'юнктурних негативних змін в традиційних європейських економічних партнерів. В даному контексті польські підприємства намагаються здобути сприяння інститутами економічної дипломатії здебільшого на ринках, які розцінюються як можливості для економічного зростання.

Таким чином, здійснюючи аналіз формування та розвитку системи підтримки польського підприємництва та польської економіки зокрема у сфері зовнішньоекономічної діяльності, варто звернути увагу на той факт, що сучасна польська економічна дипломатія практично була сформована і отримала необхідне їй правове, інституційне, організаційне та методологічне забезпечення одразу після вступу країни до Європейського Союзу у травні 2004 р. Це значно сприяло створенню повноцінної сучасної економічної дипломатії Республіки Польща.

Історичний фон та економічний розмір Хорватії значною мірою визначають її участь у міжнародних організаціях, мережу дипломатичних представництв та загальну діяльність у міжнародному дискурсі. Відмінне геостратегічне положення досі не використовується як двигун зростання та міжнародного

впливу. Найбільш розвиненою була Хорватія республіка в колишній Югославії, поруч із Словенією.

Проте, міжнародна взаємодія стала дуже важливою через обмежений розмір ринку і хорватська економіка значною мірою залежить від експорту та міжнародних потоків. У результаті міжнародної діяльності політична структура визнала необхідність визначення концепції економічної дипломатії для Хорватії у 2013 році. Міністерство закордонних та європейських справ є провідним актором економічної дипломатії в Хорватії. У двосторонньому економічному співробітництві Міністерство концентрується на головному завданні економічної дипломатії, а саме: експортна діяльність, прямі іноземні інвестиції та захист хорватських компаній за кордоном.

На основі проведеного дослідження конкретних моделей функціонування економічної дипломатії в окремих країнах Європейського Союзу за допомогою порівняльного методу, а також шляхом співставлення подібностей і відмінностей з національною моделлю системи економічної дипломатії, можна визначити причинно-наслідкові висновки, а тому досвід розглянутих країн може відіграти важливу роль у вітчизняній практиці дипломатичної підтримки бізнес діяльності суб'єктів господарювання.

РОЗДІЛ 3

РОЗРОБКА НОВОЇ ПАРАДИГМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ
УКРАЇНИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ3.1. Перспективи розвитку економічної дипломатії в контексті
євроінтеграційного курсу України

На початку ХХІ століття, в умовах змін геополітичної та геоекономічної ситуації на європейському континенті, країни Центральної Європи (повноправні члени Європейського Союзу) будують нову діючу систему міжнародних відносин і відповідно продовжують делегувати частину своїх повноважень до наддержавних інститутів ЄС. Традиційними для функціонування ЄС вважають ризики в економічній сфері та посилення євроскептицизму. З огляду на підписання Римської декларації у 2017 році, до загроз та викликів ЄС на короткострокову перспективу (2018–2020) належать: гібридні наслідки агресії Російської Федерації в Україні, європейська криза мігрантів, серія терористичних актів у містах Європи, Brexit та його наслідки, зокрема, ризик ефекту доміно в інших країнах-членах Союзу.

Міжнародне середовище постійно змінюється має не статичний, а динамічний характер, тому відкриває значні можливості та створює проблеми для проведення економічної дипломатії. Саме в періоди потрясінь створюються нові принципи регулювання відносин між країн, що, у свою чергу, може сприяти зміцненню загальної міжнародної економічної ситуації. Крім того, зростає кількість міжнародних організацій і форумів для задоволення зростаючих економічних потреб. Інша тенденція полягає в тому, що протиріччя між економічними супердержавами дедалі посилюються, і це вимагає реформ міжнародного економічного порядку, тому очевидна потреба в новому глобальному порядку. Стати ключем до ефективної політики може «м'яка сила» та економічна дипломатія. Також роль економіки й надалі посилюватиметься завдяки динаміці розвитку міжнародних відносин, і водночас труднощі у

використанні економічних інструментів збільшаться. Враховуючи це, держави повинні розвиватися відповідні стратегії впровадження економічної дипломатії, щоб зберегти їх актуальність у динамічній міжнародній ситуації.

Наступна тенденція – це віртуальна глобалізація яка захопила світ. Почалася віртуальна (цифрова) дипломатія оформитися досить давно, розвиваючись разом з соціальні мережі. Особливо це стосується політичної і публічної дипломатії, водночас становлення цифрової економічної дипломатії тільки зараз починається. Тому відповідна база знань і розуміння розмірів, можливостей і наслідків економічної дипломатії безцінний актив до успішної взаємодії. Враховуючи вищевикладене, в практичній реалізації економічної дипломатії важливо впроваджувати інновації, адаптацію та мультидисциплінарний підхід, враховуючи, що межа між внутрішньою і зовнішньою політикою звужується, стає все більш розмитою і з великою кількістю учасників.

Зважаючи на визначені тенденції, розвиток та економічна стабільність кожної держави є стратегічно важливими, однак особливу увагу в цьому контексті слід приділити євроінтеграційним перспективам країн, зокрема України.

«Українська держава вже давно визначилася зі стратегічним геополітичним вектором свого руху – бути частиною демократичного світу й утверджувати високі демократичні стандарти в Україні; а в контексті міжнародної політики – стати активним промоутером демократичних цінностей та зміцнити свій статус як суб'єкта (а не об'єкта) геополітичних відносин» [42]. «В березні 2019 року в Конституції України зафіксовано її геополітичний євроінтеграційний трек, що визначив цивілізаційний вибір України, європейську ідентичність Українського народу та незворотність стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору (йдеться про внесення змін до преамбули Основного Закону України, статей 85, 102, 116 Конституції України)» [43].

З початку повномасштабного військового вторгнення росії проти України у відносинах з ЄС Україна ставить нові цілі, які сприятимуть наближенню до

важливої стратегічної мети – надання їй чітких сигналів щодо перспектив членства. Вагомою засадою для цього стало засідання Ради Євросоюзу й опублікована 11 березня 2022 року офіційна заява Ради ЄС, в якій чітко зазначалося, що Рада ЄС запропонувала Єврокомісії надати свої висновки щодо заяв України, Молдови та Грузії на членство в ЄС [44]. Таким чином за результатами зроблених заяв вдалося окреслити нові стратегічні цілі з приводу так званої «прискореної процедури» інтеграції України в Європейський Союз. В даній ситуації мова стосувалася пришвидшеної процедури розгляду інституціями Європейського Союзу заявки на членство України в ЄС, з метою надання найближчій перспективі Україні статусу кандидата на вступ до ЄС з поступовою інтеграцією в єдиний простір ЄС.

Дипломатична співпраця в сфері економіки між Україною та ЄС є домінуючим аспектом для підтримки стабільності та забезпечення зростання обох сторін. З моменту утворення зони вільної торгівлі, ЄС став визначальним торговельним партнером України, проте варто зауважити про існування ще одного не менш важливого потенціалу для розвитку економічної інтеграції між країнами. Мова йде про співробітництво в галузі інвестицій, що може значно сприяти приватному сектору та стимулювати розвиток бізнесу, а це, в свою чергу, важливо з точки зору створення нових робочих місць та підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Поглиблення економічної інтеграції України з ЄС відбувається не лише через посилення торгово-економічних можливостей Угоди Асоціації та отримання статусу кандидата на вступ до ЄС, а й шляхом посилення всіх сфер і рівнів міжнародних відносин та активної дипломатичної співпраці. Для України розвиток економічної дипломатії набуває можливого стратегічного значення та особливого статусу в умовах: власного представництва у глобальному економічному просторі; підвищення рівня конкурентоспроможності; породження нових форм міжнародної національної співпраці для зміцнення продуктів харчування, енергії та екологічної безпеки. Сьогодні українська дипломатія також знаходиться в епіцентрі накопичення фінансових та

економічних ресурсів для протидії військовій агресії. Конструктивна взаємодія між країнами вимагає серйозного усвідомлення глобальної взаємозалежності, існуючих загроз та потенційних ризиків, якими можна або звести нанівець досягнення цивілізації або сприяння світу, гуманності, демократії та свободи.

В вищезазначеному контексті, сьогодні на порядку денному знаходиться приведення у відповідність національного законодавства до європейського правового простору, посилення інтеграції українського підприємництва до ринків ЄС, практика запровадження «безвізів» у різних сферах, подальша секторальна інтеграція тощо. Такі заходи сприятимуть успішному просуванню України на європейському шляху, «реалізації базових реформ, визначених Угодою про асоціацію, а також виконання пакета рекомендацій Єврокомісії, що є передумовою започаткування переговорів про вступ» [45].

Водночас здійснення повноцінної дипломатичної роботи в тому числі в сфері економічної дипломатії гальмується через ряд перепон. Головною такою перешкодою в Україні є недостатні темпи реформ, незадовільна боротьба з корупцією. Серед інших негативних чинників слід відзначити широкомасштабну російську агресію, неготовність країн членів ЄС щодо подальшої інтеграції України та ін. Така ситуація створює передумови залишитися потенційним постачальником сировини та дешевої робочої сили. Така ситуація не є фатальною, проте з огляду на закріплені в Конституції цілі євроінтеграції надає Україні реальні шанси посісти гідне місце у європейській економічній системі.

Таким чином, політика європейської інтеграції в цілому збігається з реальними інтересами українського народу незалежно від можливостей та необхідності подальших кроків щодо повноцінного членства в Європейському Союзі. Адже певні, хоча і досить значні конфлікти інтересів із цими стандартами має не все суспільство, а лише певна частина ділової спільноти. Проте і ці суперечності не матимуть довгострокового характеру, так як після переходу суб'єктів конфлікту на наступний (вищий) етап розвитку у них з'являється об'єктивна потреба адаптації відносин у певних галузях до

загальноєвропейських вимог. Таким чином, досягнення повної консолідації української та загальноєвропейської системи цінностей в економічній сфері – це питання часу. З метою успішної інтеграційної діяльності в сфері економічної дипломатії зусилля варто спрямувати на реалізацію наступних напрямів (Рис 3.1).

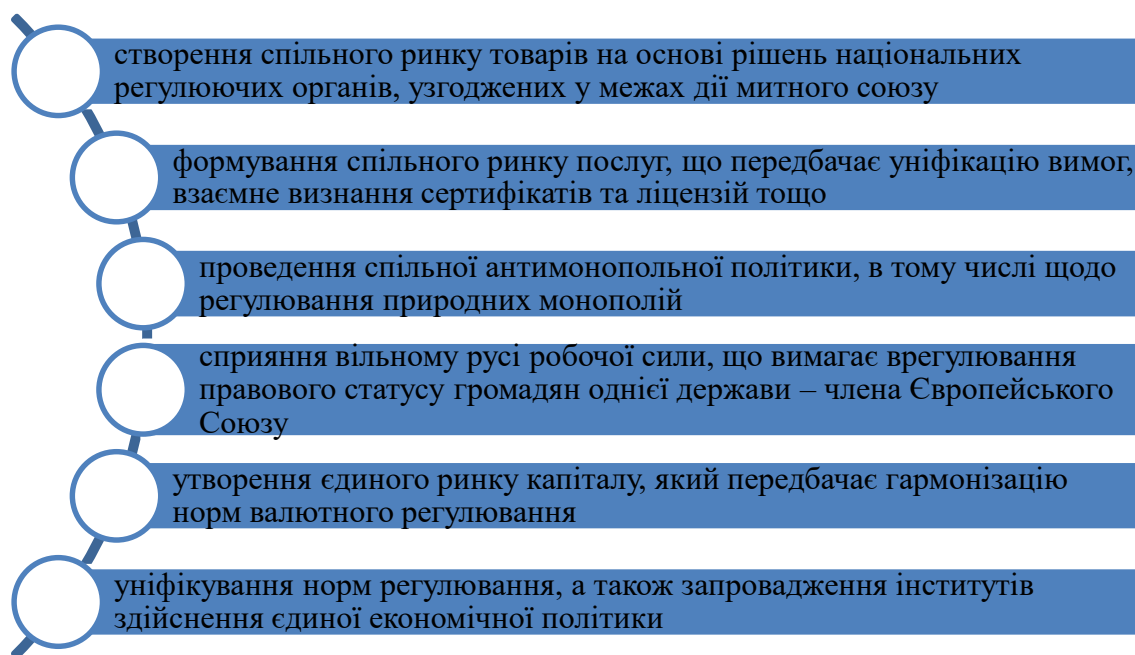

Рисунок 3.1 Напрями економіко-дипломатичних зусиль України в контексті євроінтеграції

Джерело: [45].

Логічним наслідком структурних змін, зумовлених політикою євроінтеграції, стає необхідність концентрації зусиль України на діяльності, що максимально наблизить нашу державу до європейських стандартів як законодавчого забезпечення так і розвитку суспільства.

«Статус ринкової економіки та сумісність українських реалій із принципами економічної системи Європейського Союзу виходять за межі відносин України з Європейським Союзом. Йдеться насамперед про роль держави в економічних процесах. Як показує світова практика, що таку роль не можна замінити традиційним для пострадянського простору прямим адмініструванням економіки та патерналізмом або іншою крайністю, тобто повним державним

невтручанням. Пошук «золотої середини» триває в усіх країнах світу, свідченням чого є зростання проявів протекціонізму та економічного націоналізму» [46].

Варто також зазначити, що саме на державі лежить функція щодо сприяння розвитку освіти та науки, зокрема на рівні, що дасть можливість забезпечити необхідний науково-технологічний потенціал для національних виробників. Також держава покликана сприяти розвитку фінансової системи країни, який би забезпечував основні фінансові інтереси національних виробників. Таким чином, зовнішньоекономічна політика держави та використовувані нею інструменти економічної дипломатії повинні сприяти підвищенню конкурентоспроможності національних суб'єктів господарювання на світовому ринку.

Приклад європейської інтеграції країн центрально-східної Європи демонструє, що вже на початкових етапах вступу в таких країнах починають покращуватися макроекономічні показники. На думку науковців, це відбувається не тільки через доступ до інструментів фінансування ЄС, але й, завдяки зростанню обсягів ПІІ у ці країни. Проте доводиться визнати, що з огляду на унікальність української ситуації, навряд чи можна сподіватися на швидкий притік інвестицій ресурсів в країну після отримання нею статусу кандидата на членство. Звичайно що крім політичного сигналу про початок важливих змін у країнах-кандидатах для інвесторів важливу роль відіграє фінансова стабільність і безпека у країні інвестування.

Перебуваючи у статусі країни-кандидата, Україна зможе в подальшому розраховувати на довготривалі кредити від ЄС та допомогу у освітніх, медичних, культурних та інших грантів на освіту, культуру, охорону здоров'я тощо (як відомо, з 2014 року ЄС вже надав Україні понад 17 млрд євро у вигляді грантів).

Геополітичні наслідки довготривалої війни, що відбувається на території України досі неможливо передбачити. Беззаперечним є той факт, що вторгнення Росії завдасть величезних економічних збитків і країна опиниться в руїнах. Для економічної відбудови потребуватиметься підтримка від ЄС та його союзників. Жахлива війна в Україні викликала безпрецедентну реакцію з боку ЄС у багатьох

сферах (наприклад, захист біженців, санкції). Саме в цьому контексті солідарності Європейський Парламент та кілька лідерів ЄС закликали до чіткого визначення перспективи членства для України. Пропонуючи Україні статус кандидата був би важливим знаком підтримки для України; країна, яка буквально захищає цінності ЄС. Економічні наслідки війни також ускладнюють конкретний переговорний прогрес України в її потенційному приєднанні. Більше того, обговорювати перспективи членства, мабуть, передчасно, оскільки російські танки та ракети все ще знаходяться на українській землі. Це може створити нереалістичні очікування та призвести до розчарування в країнах-претендентах. Тому досить важливо залишати ясною і прозорою процедуру вступу до ЄС. На сучасному етапі статус кандидата має фундаментальне значення, оскільки створює стимули до реформ для поступової інтеграції в Союз.

3.2. Підвищення міжнародної конкурентоспроможності України через механізми економічної дипломатії

В сучасних умовах динамічного розвитку світової економіки, який супроводжуються зміною напрямів міжнародного економічного співробітництва, від поглиблення глобалізації до регіоналізації та націоналізації, міжнародна конкурентоспроможність країни є одним із найважливіших показників її сталого економічного зростання.

Конкурентоспроможність української економіки в рамках формування довгострокової політики економічного розвитку можна трактувати як ступінь можливості України за умов вільного ринку виробляти товари й послуги, що відповідають вимогам світових ринків при одночасному підвищенні реальних доходів своїх громадян. Вцілому конкурентоспроможність також характеризують як спроможність країни розробити внутрішні та зовнішні передумови, що дають бізнесу можливість виробляти товари та послуги, які зможуть конкурувати на міжнародних ринках. На міжнародному ринку

загострення конкурентної боротьби за реалізацію продукції примушує країни, в тому числі Україну постійно здійснювати пошук нових збутових можливостей, вдосконалювати техніку та технологію з метою вироблення якісних товарів, і таким чином, підвищувати свою конкурентоспроможність для отримання вигоди та економічного зростання.

Механізми розробки нових форм розвитку економічної дипломатії пов'язані з значною динамікою зовнішньополітичних дій країн та характером конкуренції в умовах глобалізації. Це позначається на розширенні функцій дипломатії, необхідності зміцнення взаємозв'язку внутрішньої та зовнішньої політики, формуванні нових рівнів інституціоналізації, актуалізації стратегій економічного розвитку, партнерства та співробітництва. Враховуючи складність підтримки міжнародного порядку, дипломатія й надалі залишатиметься його основним елементом, рушієм змін у світовій економіці.

Дослідження економічної дипломатії здійснюються в міждисциплінарній площині, що дозволяє виявити нові ознаки її функціонування, трансформації та диверсифікації, що зумовлено процесами модернізації дипломатичних систем країн для формування якісно нового напрямку міжнародних відносин, позиціонування національної економіки та використання ресурсів для її забезпечення. Глобалізація, цифровізація та демократизація розширюють професійні межі дипломатії, збільшують кількість альтернативних та незалежних дипломатичних акторів. Вплив екологічного чинника на конкурентні переваги країн стимулює їх до розвитку нових форм співробітництва, зокрема дипломатичного. У сучасних умовах економічна дипломатія залишається в руслі зовнішньої політики різних країн і, безперечно, зовнішньої політики України. Поглиблення економічної інтеграції України з ЄС відбувається не лише через посилення торговельно-економічних можливостей Угоди про асоціацію та набуття статусу кандидата на вступ до ЄС, а й через інтенсифікацію всіх сфер і рівнів міжнародних відносин та активне дипломатичне співробітництво. Для України розвиток економічної дипломатії набуває стратегічного значення та особливого статусу з точки зору можливостей:

- власного представництва у світовому економічному просторі;
- підвищення рівня конкурентоспроможності країни;
- створення нових форм міжнародного співробітництва для посилення продовольчої, енергетичної та екологічної безпеки.

Сьогодні українська дипломатія також перебуває в епіцентрі накопичення фінансово-економічних ресурсів для протидії військовій агресії. Конструктивна взаємодія між країнами вимагає серйозного усвідомлення глобальної взаємозалежності, існуючих загроз і потенційних ризиків, прояви яких можуть або звести нанівець досягнення цивілізації, або сприяти миру, гуманності, демократії та свободі.

В контексті вирішення питання щодо впливу економічної дипломатії на підвищення конкурентоспроможності країни, необхідно:

по-перше, визначити місце і роль економічної дипломатії (Рис. 3.2) в системі забезпечення реалізації конкурентних переваг України на світових ринках;

по-друге, з'ясувати потребу в усвідомленні доцільності застосування сучасних механізмів економічної дипломатії на рівні компетентних органів державної влади, на які покладено відповідні повноваження щодо впливу на подальший розвиток зовнішньоекономічної діяльності як держави в цілому, так і окремих її суб'єктів господарювання;

по-третє, поширення та популяризація даного виду діяльності в середовищі українського підприємництва з метою адекватного сприйняття всіма членами суспільства сутності та потенційних можливостей дипломатичної підтримки суб'єктів бізнес-діяльності, а також налагодження тісного багатостороннього зв'язку між підприємництвом та уповноваженими державними інституціями.

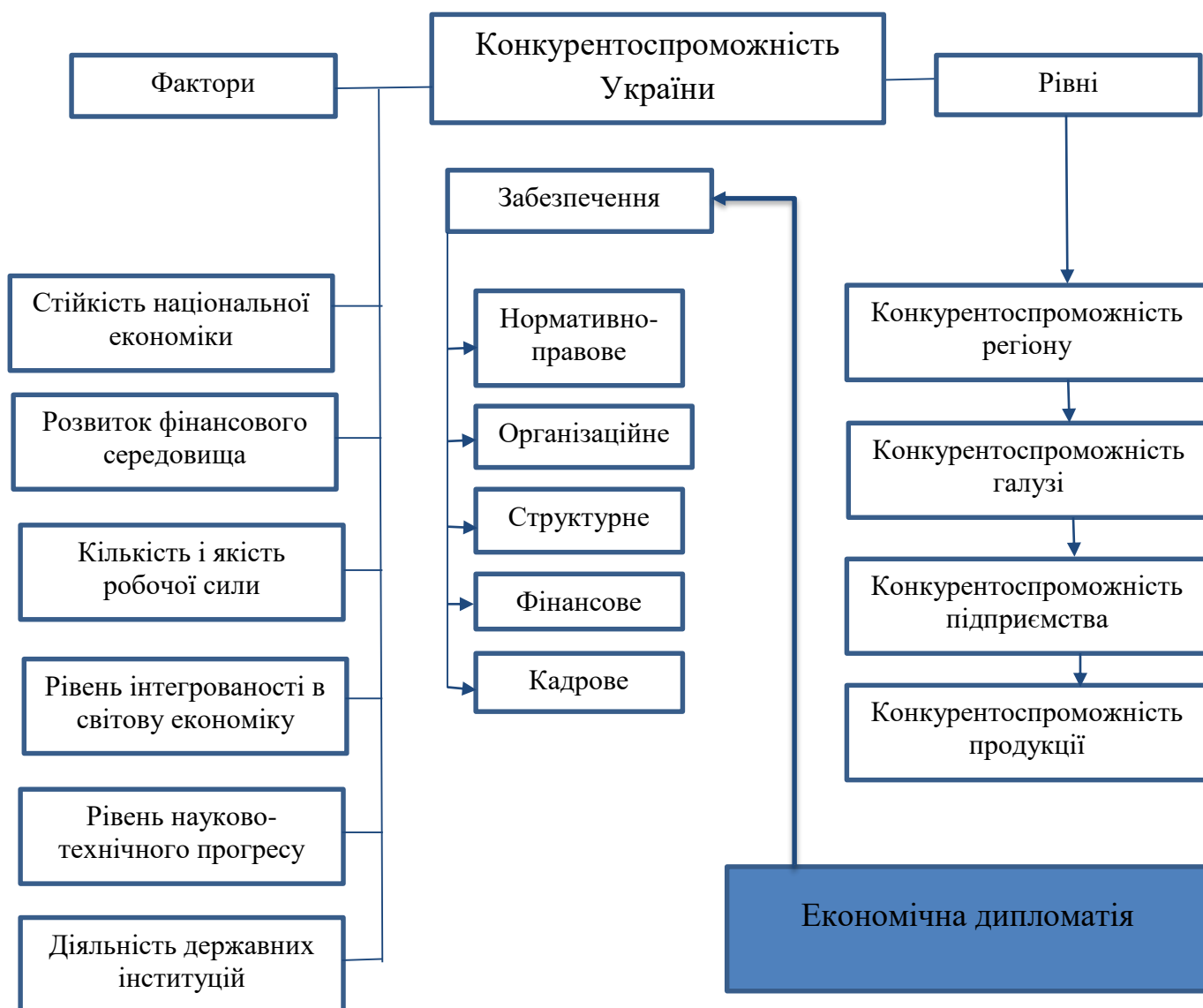

Рисунок 3.2 Місце економічної дипломатії в системі забезпечення конкурентоспроможності України

Як демонструє світовий досвід, застосування інструментів економічної дипломатії в країнах, в тому числі в Україні, є очевидним оскільки це сприятиме інвестиційній та торгівельній активності національних підприємств, які намагаються вийти на ринки інших країн. Тому можна вважати, що економічна дипломатія в сучасних реаліях являється дієвим механізмом вдосконалення міжнародного партнерства та розвитку державно-приватного партнерства для досягнення соціально-економічного розвитку та зростання, стимулювання експорту товарів і послуг на міжнародні ринки та диверсифікації експортної

діяльності, вироблення позитивного інвестиційного авторитету країни, забезпечення вдосконалення туристичної привабливості.

Україні варто переглянути свою концепцію економічної дипломатії з метою підвищення конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості національної економіки та крім визнання економічної дипломатії складовою зовнішньої політики, розробити стратегію економічної дипломатії.

В Україні з огляду на ситуацію останнім часом все більше зростає значення економічної дипломатії, тому її базові елементи потребують подальшого дослідження та системного розуміння, впровадження інституційного розробки комунікативної політики держави та розбудова довгострокових комунікацій, щодо просування пріоритетних напрямів державної політики.

Таким чином розробка стратегії щодо підвищення конкурентоспроможності України, з інструментами економічної дипломатії, дійсно є дуже актуальною. Адже це сприятиме розвитку української економіки, зокрема зміцненню торговельних зв'язків, залученню прямих іноземних інвестицій та створенню нових робочих місць.

Одним із важливих напрямів щодо підвищення престижу та конкурентоспроможності України «є покращення інвестиційного клімату. Уряд України повинен запровадити реформи, спрямовані на полегшення умов для бізнесу та забезпечення стабільності політико-правової системи. Це передбачає спрощення процедур реєстрації підприємств, зменшення бюрократичних перешкод та забезпечення захисту прав власності» [47].

З метою досягнення даної цілі Україні варто інтенсивно застосовувати ЗМІ, соцмережі та інші комунікаційні канали для пропагування позитивної інформації про державні успіхи. Для цього слід концентрувати увагу на українському потенціалі, який передбачає потенціал технологічного і освітнього розвитку, а також конкурентоспроможність вітчизняних товарів і послуг зокрема на світових ринках.

Важливим залишається питання активного розвитку торговельних відносин з Європейським Союзом. Досить актуально залучати європейських

інвесторів до економіки України, Формувати сприятливі умови для експорту вітчизняних товарів та послуг на європейський ринок. Одним із ефективних шляхів як підвищити конкурентоспроможність України є спільна реалізація проєктів з ЄС. Так проєкти в галузі енергетики, інфраструктури та інших сфер можуть активізувати розвиток торговельно-економічних взаємин та підняття престижу України. Такі проєкти вказуватимуть на готовність України до співробітництва з ЄС та прозорість для іноземних інвесторів. До того ж, варто інтенсифікувати розвиток економічних зв'язків між українськими регіонами та ЄС.

Підвищення національної конкурентоспроможності та формування позитивного іміджу нашої держави в системі торгівельно-економічних відносин між Україною та ЄС вимагає комплексних рішень та активних дій з боку українських дипломатичних відомств та служб. Покращення інвестиційного середовища, інтенсивне пропагування позитивного іміджу, всебічна підтримка розвитку торгівельних зв'язків з ЄС та здійснення спільних проєктів зможуть допомогти Україні зайняти потужне місце на світових ринках та забезпечити сталий економічне зростання країни.

Для вдосконалення сьогоденної ситуації у сфері ЗЕД України, зокрема, в частині посилення конкурентоспроможності країни, варто вдатися до наступних заходів:

- розробка та впровадження програми дій з визначенням цілей, завдань і пріоритетів зовнішньоторгівельної політики України;
- посилення кадрової підготовки щодо реалізації зовнішньоекономічної політики, з метою просування національних зовнішньоторгівельних інтересів;
- удосконалення інструментарію політико-адміністративного відстоювання національних комерційних інтересів за межами держави із залученням посольств, консульств і торговопромислових палат;
- залучення формальних та неформальних парламентських та громадських структур до реалізації зовнішньоторгівельної політики та економічної дипломатії.

Ключовим завданням збільшення впливу української економічної дипломатії у відстоюванні національних інтересів України, особливо, в контексті євроінтеграції, є повне поновлення роботи економічних відділень дипломатичних представництв за кордоном. Функціонування дієздатних економічних відділень передбачає суттєве покращення особливо в частині так званого кадрового забезпечення. Спеціалісти у даній галузі підкреслюють, що кадрові проблеми породжені в першу чергу недосконалим підходом до створення дипломатичного корпусу України, тобто найм на дипломатичну службу здійснюється виключно за освітніми критеріями. При цьому в Україні не береться до уваги той факт, що успішність та ефективність економічної дипломатії в розвинених країн світу здебільшого завдячує саме кваліфікації та рівню фахової підготовки її кадрів. Для успішної реалізації товарів та послуг на міжнародних ринках та для формування конкурентоспроможної країни, необхідне суттєве коригування зовнішньоторгівельної політики з застосуванням дипломатичних інструментів.

Таким чином, на основі розглянутого можна зробити висновок, що успішна інтеграція України до світового господарства у сферах зовнішньої торгівлі, інвестиційного партнерства, міжнародної кооперації, валютній та фінансовій, може бути забезпечена насамперед за рахунок розвитку і удосконалення механізмів економічної дипломатії.

ВИСНОВКИ

З початку XXI століття почалася інтеграція переважної більшості країн в єдиний гео економічний простір, що супроводжується новітніми глобальними трендами, постійними системними ризиками та їх асиметричними ефектами. Усі зазначені чинники мають багатовекторний і суперечливий вплив на сучасний глобальний розвиток. А також вони заохочують міжнародну спільноту розвивати превентивні заходи та перезапуск інституту дипломатії загалом, і економічної дипломатії зокрема.

Економічна дипломатія в кожній країні має чітко визначену ціль. Головною ціллю це захист, стимулювання національного експорту та залучення іноземних інвестицій. Модернізація економічної дипломатії стає необхідною умовою її ефективного функціонування в сучасному глобалізованому світі. Розвинені країни поступово здійснюють реформування дипломатичної служби. Україна може використати досвід моделей функціонування економічної дипломатії в окремих країнах Європейського Союзу, що було розглянуто в другому розділі, у реформуванні власної економічної дипломатії.

Без вдосконалення економічної дипломатії Україна не може проводити ефективну зовнішньоекономічну політику. Економічна дипломатія є інструментом забезпечення конкурентоспроможності національної економіки. Оскільки міжнародне середовище характеризується динамічним характером, стійкою тенденцією до кількісного зростання та якісного розвитку, то виникає необхідність більш обережного та виваженого підходу до вибору зовнішньоекономічної політики, враховуючи складність структури світового господарства, системи міжнародних економічних відносин регулювання та управління.

Сьогодні економічна дипломатія стала одним із таких інструментів, який одночасно є інструментом стимулювання світової торгівлі та інвестиційних

потоків, фактором захисту національних інтересів і забезпечення економічної безпеки держав.

Провідні країни світу мають тривалу історію зовнішньополітичної економізації, яка базується на постулатах про забезпечення економічного зростання та сприяння процвітанню як свою головну мету.

Зовнішньоекономічні установи повинні максимально сприяти експортерам з високою доданою вартістю продуктів. Потужна економічна складова зовнішньої політики нашої держави та ефективна економічна дипломатія, що її втілює, є вагомим внеском у потужність економіки України та її національної безпеки.

Успішна експортна експансія України має базуватися на більш фундаментальних системних інструментах ніж прийнята експортна стратегія. Назріла нагальна потреба не лише зберегти, а й покращити загальну зовнішньополітичну стратегію, посилити її пріоритети та основні принципи.

У сферах зовнішньої політики та політики безпеки європейська інтеграція стає однією з них найбільш амбітних і, водночас, суперечливих вимірів інтеграційних процесів у Європейському Союзі, який має свої історичні інституційні традиції та стратегічні напрямки.

У сучасних умовах економічна дипломатія залишається в руслі зовнішньої політики України та формалізована в державних стратегічних документах (Стратегія національної безпеки України, Стратегія економічної безпеки України, Стратегія зовнішньої політики України, Національна економічна стратегія, Експортна стратегія тощо). Поглиблення економічної інтеграції з ЄС відбувається через посилення торгівельно-економічних можливостей Угоди про асоціацію шляхом оновлення її окремих положень, яка через активну синхронізацію українського законодавства відповідно до законодавства ЄС, особливо після того, як Україна офіційно набула статусу «кандидата» на вступ до ЄС кандидата. У 2021 році товарообіг зріс відповідно з 2020 роком і став 140,9 млрд. дол., з них експорт становив 68,1 млрд дол. США, а імпорт дол 72,8 млрд. Позитивна динаміка українського експорту забезпечився зростанням попиту і

цін на світових ринках сировини, металів і сільськогосподарської продукції. За допомогою економічної дипломатії понад 200 українських компаній вийшли на нові зовнішні ринки. Потенціал розвитку економічної дипломатії аналізується щорічно в рамках проекту «Українська призма: зовнішня політика», який охоплює понад п'ятдесят областей і оцінює п'ять основних показників реалізації зовнішньої політики: політичний інтерес; інституційна кооперація; стратегічне бачення; активність; результати і досягнення. Дослідження показали, що протягом 2015–2022 років відбулися позитивні зміни в підтримці Українського експорту та стимулюванні зовнішнього інвестицій в Україну. Державна підтримка експорту, розширення інвестицій та інноваційних можливостей є однією з переваг забезпечення конкурентоспроможності країни.

Механізми формування нових проєкцій економічної дипломатії пов'язані з великою динамікою зовнішньополітичних дій країн та характером конкуренції в умовах глобалізації. Це позначається на розширенні функцій дипломатії, необхідності зміцнення взаємозв'язку внутрішньої та зовнішньої політики, формуванні нових рівнів інституціоналізації, актуалізації стратегій економічного розвитку, партнерства та співробітництва. Враховуючи складність підтримки міжнародного порядку, дипломатія й надалі залишатиметься його основним елементом, рушієм змін у світовій економіці. Тематика сучасних досліджень, аналізів, експертних оглядів, міжнародних звітів з економічної дипломатії здебільшого корелює з питаннями: безпеки, прогресу, сучасності, постмодерності, кластеризації, інтеграції, екологізації.

Таким чином, ключовими принципами української дипломатії передусім є служіння українському народу, дотримання прав і свобод людини, демократії, гуманізму та відповідальності за виконання службових обов'язків. Сучасна дипломатія нашої країни постійно розвивається, розширюється представництво дипломатичних органів у світі, Україна почала активно брати участь у міжнародних організаціях і міжнародних товариствах, частіше почала укладати різноманітні двосторонні угоди, і стала активним суб'єктом світової зовнішньої політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Фліссак К.А. Економічна дипломатія. Навчальний посібник. Тернопіль. 2013. 440с.
2. Ляшенко О. М. Економічна дипломатія як складова гарантування безпеки країни. *Стратегічні пріоритети*. 2010. № 2. С. 151-157.
3. Woolcock, S. EU Economic Diplomacy: The Factors Shaping Common Action. In P.A.G. van Bergeijk, M. Okano-Heijmans, & J. Melissen (Eds.), *Economic Diplomacy: Economic and Political Perspectives* (pp. 83-100). 2011. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers and VSP
4. Ruffini, P.-B. International trade and foreign affairs – some reflections on economic diplomacy. *Journal of International Logistics and Trade*. 2016. 14(1), 3-28.
5. Chohan, U.W. Economic Diplomacy: A Review. *CASS Working Papers on Economics & National Affairs*. 2021. Working Paper ID: EC007UC.
6. Vergun, V.A. Economic diplomacy in the system of factors of international competitiveness of Ukraine. *Current Issues of International Relations*. 2008. 74(1), 150-154.
7. Flissak, K.A. Economic diplomacy. Ternopil: “New color”. 2013
8. Okoth, J.A. Economic diplomacy: Dimensions and implications. Keniya: University of Nairobi-Institute of Diplomacy and International Studies. 2012
9. Shchetinin, V.D. Economic diplomacy. *International Relations*. 2001
10. Фліссак К. А. Економічна дипломатія в механізмах інтеграції країн СНД. Актуальні проблеми міжнародних відносин. Вип. 113. Ч. II. 2013. С. 51.
11. Гуменюк Б. Дипломатія доби глобалізації: нові виклики та завдання. URL: <http://old.mao.kiev.ua/jscans/2009-1-gumenyuk.pdf>
12. Зовнішньоекономічні пріоритети України. URL: <http://www.mfa.gov.ua> (дата звернення: 22.02.2023)
13. Історія формування та сутність економічної дипломатії. URL: http://lubbook.net/book_597 (дата звернення: 21.03.2023)

14. Новицький В.Є. Міжнародна економічна діяльність України: підручник. К.: КНЕУ, 2003. 948 с.
15. Нижник В.М. Економічна дипломатія та економічна безпека України: Навчальний посібник. Хмельницький національний університет. Хмельницький. 2007. 299 с.
16. Деделюк К. Ю. Економічна дипломатія: конспект лекцій. Луцьк: Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки. 2017. 31 с.
17. Фліссак К.А. Економічна дипломатія. Навч.посіб. Тернопіль: «Новий вимір», 2013. 440 с.
18. Економічна дипломатія: від теорії до реального життя. URL: <http://surl.li/akuuo> (дата звернення: 22.03.2023)
19. Грущинська Н.М. Проблематика економічної дипломатії. URL: <http://surl.li/akytu> (дата звернення: 22.04.2023)
20. Національна економіка. URL: [//uk.wikipedia.org/wiki/](http://uk.wikipedia.org/wiki/) (дата звернення: 25.04.2023)
21. Користін О.Є., Баранецький Л.В., Герасименко Л.В. Економічна безпека: навчальний посібник. К.: Алерта, КНТ. Центр учбової літератури. 2010. 368с.
22. Горбачук О.І., Рокоча В.В. Місце економічної дипломатії в системі економічної безпеки держави. *Вчені записки Університету «КРОК»* №2 (54). К., 2019. С. 110-118.
23. Вергун В.А. Економічна дипломатія: навчальний посібник. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2010. 303 с.
24. John Stremlau «Clinton's dollar diplomacy», *Foreign policy*, No. 97, p. 18-35
25. Imbert F. B. In-depth analysis EU economic diplomacy strategy. 2017. URL: <https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/> (дата звернення: 12.05.2023)
26. Петришин О.О. Економічна дипломатія та її роль в забезпеченні економічної безпеки України. *Юридичний науковий електронний журнал Національної академії правових наук України*. С. 113-117
27. Національна безпека: національні цінності, інтереси, цілі, завдання. URL: https://bintel.org.ua/nukma/nacionalna_bezpeka/ (дата звернення: 13.06.2023)

28. Горбулін В.П. Засади національної безпеки України. К.: Інтертехнологія, 2009. 272 с.
29. Сухоруков А. І. Національна економічна безпека: навчальний посібник за ред. А. І. Сухорукова. Житомир: Рута, 2010. 384 с.
30. Жаліло А. Я. Економічна безпека. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=18765 (дата звернення: 23.06.2023)
31. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року» № 347/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#Text>
32. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (дата звернення: 10.09.2023)
33. 50 головних експортерів України 2022. URL: <https://forbes.ua/ratings/50-naubilshikh-eksporteriv-ukraini-2022-02032023-12098> (дата звернення: 22.09.2023)
34. Платонова І.О. Інституційний фактор розвитку державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*. Том 31 (70) № 3 2020. С.170-174
35. Економічна статистика/Зовнішньоекономічна діяльність. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 22.10.2023)
36. Росола У.В., Гладинець Н.Ю., Петричко М.М. Вплив війни на економіку України: макроекономічний аспект. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. Вип 19. Т.1. с. 227-233
37. Шаров О. Економічна дипломатія: основи, проблеми та перспективи: Монографія. Київ: НІСД. 2019. 560 с.
38. В яких країнах немає посла України. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/03/17/infografika/polityka/yakux-krayinax-nemaeye-posla-ukrayiny> (дата звернення: 30.10.2023)
39. Фліссак К. А. Правове забезпечення економічної дипломатії Європейського Союзу. URL:

<http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/28681/1/240.PDF> (дата звернення: 01.11.2023)

40. Фліссак К. А. Економічна дипломатія у системі забезпечення національних інтересів України: монографія. Тернопіль: Новий колір, 2016. 812 с.

41. Фліссак К. Правові засади регулювання зовнішньоекономічних відносин Федеративної Республіки Німеччина. *Актуальні проблеми правознавства*. 2 (22). 2020. С. 71-79

42. Україна продовжить закріпленій у Конституції стратегічний курс – набуття повноправного членства в ЄС і НАТО URL: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-ukrayina-prodovzhit-zakriplenij-u-konstituciyi-str-65605> (дата звернення: 15.11.2023)

43. У «Відомостях Верховної Ради України» опублікований Закон про внесення змін до Конституції України щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в ЄС та НАТО. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/168096.html> (дата звернення: 20.11.2023)

44. Історична ніч у Версалі. Лідери ЄС сказали «так» українській євроінтеграції. Радіо Трек: новини. URL: https://radiotrek.rv.ua/news/istorichna-nich-u-versali.-lideri-ies-skazali-tak-ukrayinskiyevrointegraciyi_284995.html (дата звернення: 22.11.2023)

45. Україна на шляху до єс: реалії і перспективи. URL: https://razumkov.org.ua/images/journal/NSD187-188_2022_ukr_full.pdf (дата звернення: 25.11.2023)

46. Шаров О. М. Економічна дипломатія: основи, проблеми та перспективи: монографія. Національний інститут стратегічних досліджень. Київ: НІСД, 2019. 560 с.

47. Миронова М.І. Наукова дипломатія в системі торговельно-економічних відносин України та Європейського Союзу. *Економіка та суспільство*. Випуск 53. 2023.

ДОДАТКИ

РІШЕННЯ
Ради національної безпеки і оборони України
від _____ 2021 року

Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року

Розглянувши проект Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року, внесений Кабінетом Міністрів України, Рада національної безпеки і оборони України **вирішила:**

1. Схвалити проект Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року.
2. Запропонувати Президентові України затвердити Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року.
3. Кабінету Міністрів України, Національному банку України, Національній комісії з цінних паперів та фондового ринку, Антимонопольному комітету України (відповідно до компетенції) забезпечити виконання цієї Стратегії.
4. Кабінету Міністрів України забезпечити проведення постійного моніторингу економічної стійкості, координацію підготовки щорічного Звіту про виконання цієї Стратегії та його направлення на розгляд Ради національної безпеки і оборони України відповідно до вимог та у строки, визначені цією Стратегією.
5. Національному інституту стратегічних досліджень забезпечити науковий супровід реалізації цієї Стратегії шляхом виконання визначених заходів з наукового забезпечення.

**Секретар Ради національної
безпеки і оборони України**

О. ДАНІЛОВ

Додаток Б

